

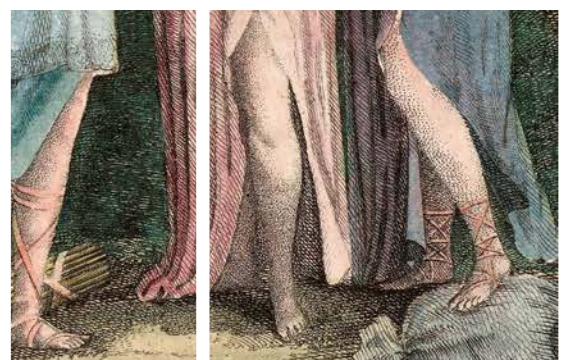
CONSTITUTION OF MAY 3

GEGUŽĖS 3-IOSIOS KONSTITUCIJA

The First in Europe

On 3 May 1791, in Warsaw, the *sejm* (parliament) of the Polish-Lithuanian Commonwealth adopted the Constitution of the 3rd of May – the world's second and Europe's first written constitution. Called the Governance Act, this document was the culmination of nearly half a century of attempts to reform the country. It was shaped by both enlightenment thought and local political experience.

Allegorical-symbolic composition in honour of the Constitution of the 3rd of May with an apotheosis of Stanisław August, Johann Hieronymus Loeschekohl, after 3.05.1791, The National Library of Poland.

Allegorinė-simbolinė kompozicija Gegužės 3-iosios Konstitucijos garbei su Stanisłavo Augusto apoteoze, Johann Hieronymus Loeschekohl, po 1791.05.03, Lenkijos nacionalinė biblioteka.

CONSTITUTION OF MAY 3

GEGUŽĖS 3-IOSIOS KONSTITUCIJA

THE POLISH-LITHUANIAN COMMONWEALTH

Formed as a result of the Union of Lublin in 1569, the Commonwealth of Two Nations was one of Europe's largest and most ethnically diverse states, with Poles, Lithuanians, Ruthenians, Jews, Germans, and Tatars among the major nationalities. Among the many distinctive features of this dualistic state was religious tolerance and a political system that gave the dominant role to parliament (*sejm*) and strictly limited the power of the king. The ruling stratum, a highly differentiated (in terms of both wealth and ethnicity) nobility, made up nearly 10% of the population. Inspired by Roman examples, this gentry referred to the electoral monarchy as a republic.

The Commonwealth reached the peak of its power in the late 16th and early 17th centuries. The wars of the second half of the 17th century – the Cossack uprising of Bohdan Chmielnicki, the Swedish invasion, and conflicts with Russia and Turkey – devastated the country and weakened its international position. The crisis also had a destructive impact on political institutions, including the *sejm*. Parliament's deliberations were increasingly disrupted by the *liberum veto*, which allowed individual members of parliament to suspend sessions and block legislation. This paralysed the work of the state's main decision-making body.

ABIEJŲ TAUTŲ RESPUBLIKA

1569 m. Liublino unijos sukurta Abiejų Tautų Respublika buvo viena didžiausių Europos valstybių. Čia gyveno daug tautų: lenkai, lietuviai, rusėnai, žydai, vokiečiai, totoriai. Dualistinė Lenkijos ir Lietuvos valstybė kitų fone išsiskyrė religine tolerancija, taip pat savita santvarka su vyraujančiu parlamento (*Seimo*) vaidmeniu ir ribota renkamojo karaliaus valdžia. Valdančiųjų sluoksnis – turtnių požiūriu nevienalytė bajorija, sudarė beveik 10 proc. visuomenės, – valstybę vadino Respublika ir noriai rėmėsi romėnų pavyzdžiais.

Lenkijos ir Lietuvos valstybė savo galybės viršūnę pasiekė XVI–XVII a. sandūroje. XVII a. antrosios pusės karai – Bogdano Chmielnickio vadovaujamas kazokų sukilimas, švedų antpuolis bei konfliktai su Rusija ir Turkija – nusiaubė kraštą ir sumenkino jo tarptautinę reikšmę. Krizė neaplenkė politinių institucijų, taip pat ir Seimo. Parlamento darbą vis dažniau nutraukdavo *liberum veto*, tai yra pavienių Seimo narių protestai. Dėl to buvo paralyžiuota valstybės pagrindinio valdymo organo veikla.

An Allegory of Poland, Dawid Tschering, after 1645, Polona.
Lenkijos alegorija, David Tschering, po 1645 m., Polona.

Map of the Commonwealth of Both Nations combined with contemporary borders.
Abiejų Tautų Respublikos žemėlapis su pažymėtomis šiuolaikinių valstybių sienomis.

Zawichost Castle, burned down during the Swedish Deluge in 1657, Erik Dahlberg, 1696, Polona.
Zawichosto pilis sudeginta švedų invazijos metu 1657 m., Erik Dahlberg, 1696 m., Polona.

Senate Deliberations at the Royal Castle in Warsaw, Charles de La Haye, before 1694, Polona.
Senato posėdis Varšuvos karališkojoje pilyje, Charles de La Haye, prieš 1694 m., Polona.

The *liberum veto* was originally intended to prevent the tyranny of the majority. But, in 1652, after a protest by Władysław Siciński, it became commonly accepted that the veto invalidated not only a specific law but also all other legislation adopted during that particular parliamentary session.

Libertum veto teisė turėjo užkirsti kelią daugumos tironijai mažumos atžvilgiu. Po Upytės seimelio pasiuntinio Vladislavo Sicińskiego 1652 m. išreikšto protesto įsivyravo praktika, kad veto paverčia negaliojančiu ne tik konkretų įstatymą, bet ir visos Seimo sesijos nuveiktą darbą.

CONSTITUTION OF MAY 3

GEGUŽĖS 3-IOSIOS KONSTITUCIJA

ERA OF THE SAXON KINGS

The reigns of Augustus II and Augustus III of the Saxon Wettin dynasty are considered to mark a period of decline for the Polish-Lithuanian Commonwealth. The country's participation in the Great Northern War (1700–21) brought devastation and depopulation to vast areas, while encouraging an increasing and ominous political dependence on the growing power of Russia.

During this period, the crisis of the state reached an apogee. Sessions of the *sejm* were regularly broken up, often at the instigation of foreign powers who feared any strengthening of the Commonwealth. In this way, the *liberum veto* became an obstacle to state reform.

The Commonwealth's growing weakness, especially when compared with the rising power of neighbouring absolute monarchies, resulted in the emergence of voices calling for institutional reform and a change in the gentry's traditional outlook.

PRIE KARALIAUS SAKSO...

Augusto II ir Augusto III iš saksų Vėtinų dinastijos viešpatavimas vertinamas kaip Abiejų Tautų Respublikos smukimo laikotarpis. Dėl dalyvavimo didžiajame Šiaurės kare (1700–1721) ne tik sumažėjo gyventojų skaičius ir buvo nuniokotos ištisos šalies sritys, bet ir didėjo politinė priklausomybė nuo vis galingesnės Rusijos.

Institucinė krizė pasiekė apogėjų. Seimai buvo nuolat nutraukiami, dažnai inspiravus svetimų šalių valdovų dvarams, kurie baiminosi Abiejų Tautų Respublikos stiprėjimo. *Liberum veto* tapo kliūtimi, neleidžiančia reformuoti valstybės.

Vis didesnis valstybės bejėgiškumas, ypač palyginti su kaimyninių absoliutinių monarchijų galia, lėmė, kad atsirado balsų, kurie siūlė įgyvendinti institucines reformas, ragino bajorus keisti mąstymo būdą.

Portrait of King August II, unknown artist according to Louis de Silvestre the Younger, circa 1730, The Royal Castle in Warsaw (deposit of the Ciechanowiecki Family Collection).

Augusto II portretas, nežinomas dailininkas, pagal Louis de Silvestre Jaunesnį, apie 1730 m., Varšuvos karališkoji pilis (Ciechanowiecki fondo rinkinių depozitas).

Portrait of King August III in Polish national dress, unknown artist according to Louis de Silvestre the Younger, 1737, The Royal Castle in Warsaw (deposit of the Ciechanowiecki Family Collection).

Augusto III lenkų apdarais portretas, nežinomas dailininkas, pagal Louis de Silvestre Jaunesnį, 1737 m., Varšuvos karališkoji pilis (Ciechanowiecki fondo rinkinių depozitas).

Stanisław Dunin-Karwicki (1640–1724) proposed strengthening the *sejm* by limiting opportunities to suspend sessions and abolishing royal prerogatives to fill offices and lease Crown lands.

Similar reasoning was adopted by Stanisław Leszczyński (1677–1766), twice elected as king of the Commonwealth (1704–09, 1733–36) and later (from 1738) the Duke of Lorraine. A work attributed to him, *A Free Voice Securing Freedom*, advocates fixed parliamentary terms and the application of the *liberum veto* solely to specific laws, which would prevent legislative sessions from being suspended.

Stanisławas Duninas-Karvickis (1640–1724) siūlė stiprinti Seimą apribojant galimybes jį nutraukti ir suvaržyti karaliaus kompetenciją skiriant pareigūnus ir suteikiant valdyti valstybės valdas.

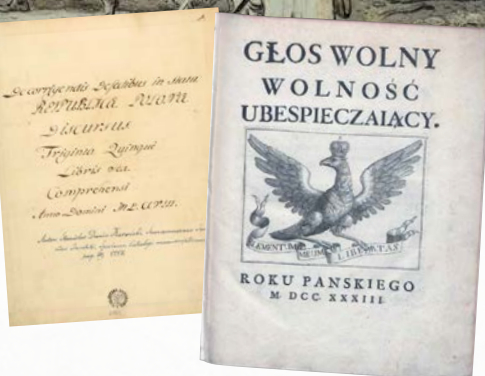
Panašiai samprotavo Stanisławas Leščinskis (1677–1766) – dukart Abiejų Tautų Respublikos karalius (1704–1709 ir 1733–1736 m.), o nuo 1738 m. – Lotaringijos kunigaikštis. Jam priskiriamame veikle *Laisvas balsas, garantuojantis laisvę* jis pasisakė už Seimo kadencijų įteisinimą, o tai būtų padarę neįmanomą jo darbo nutraukimą. *Liberum veto* teisę jis siūlė naudoti tik priimant atskirus įstatymus.

Sejmik in a small town, Jean-Pierre Norblin, 1803, Kórnik Library, Polish Academy of Sciences.

Seimelis mažame miestelyje, Jean Pierre Norblin, 1803 m., Lenkijos mokslių akademijos Kurniko biblioteka.

Stanisław Dunin-Karwicki, *De ordinanda Republica seu de corrigendis defectibus in statu Reipublicae Polonae*; a copy from the Stanisław Lubomirski collection, an important politician during the reign of Stanisław August, 1745–1755, Poland.

A Free Voice Securing Freedom, Stanisław Leszczyński, 1743, The National Library of Poland.

Głos wolny wolność ubezpieczający, Stanisław Leszczyński, 1743 m., Lenkijos nacionalinė biblioteka.

Portrait of King Stanisław Leszczyński in pilgrim's dress, Jean Baptiste Oudry, 1730, National Museum in Warsaw.

Karalius Stanisławo Leščinskio piligrimo apdarais portretas, Jean-Baptiste Oudry, 1730 m., Varšuvos nacionalinis muziejus.

CONSTITUTION OF MAY 3 GEGUŽĖS 3-IOSIOS KONSTITUCIJA

IMPROVING CITIZENS

“ True nobility consists solely of virtue; without virtue, personal culture, and good manners, nobility is wicked and entirely meaningless.

[Stanisław Konarski,
Speech on educating honest men and good citizens]

PILIEČIŲ UGDYMAS

Tikro bajoriškumo esmė yra tik dorovingumas, bajoriškumas be dorovingumo, asmeninės kultūros ir be dorovingų papročių yra nieko vertas ir nesvarbus.

[Stanisław Konarski,
Kalba apie doro žmogaus ir gero piliečio formavimą]

Medal Sapere Auso [“To one who dared to be wise”] awarded to Stanisław Konarski by Stanisław August, Johann Philip Holzhauser, 1771, National Museum in Kraków. Sapere Auso [„Tam, kas išdrįso būti išmintingas”] medalis, Stanisławo Augusto skirtas Stanisławui Konarskui, Johann Philipp Holzhauser, 1771 m., Krokuvos nacionalinis muziejus.

A huge influence on changing thinking about the state was exerted by the Piarist priest and school reformer Stanisław Konarski (1700–73). He favoured replacing the *liberum veto* with majority voting. A special role in its curriculum was played by patriotic education, conducted in the spirit of respect for freedom and responsibility for the Commonwealth. Konarski's curriculum was adopted by other Piarist schools, including Vilnius University.

Konarski understood that political reforms required the education of model citizens. The Collegium Nobilium, founded in 1741, was intended to serve this purpose. A special role in its curriculum was played by patriotic education, conducted in the spirit of respect for freedom and responsibility for the Commonwealth. Konarski's curriculum was adopted by other Piarist schools, including Vilnius University.

Didelę įtaką keičiant mąstymą apie valstybę padarė pijoras, švietimo reformuotojas Stanisław Konarski (1700–1773). Jis pasisakė už tai, kad *liberum veto* būtų pakeistas daugumos balsavimu. Jo pažiūros įkvėpė reformų, kurių energingai buvo imtasi pirmojoje Stanisławo Augusto valdymo laikotarpio pusėje, programos kūrėjus.

Konarski suvokė, kad politinėms reformoms įgyvendinti reikia išugdyti idealų pilietį. Tam turėjo padėti 1741 m. Varšuvoje įkurta Kilmingųjų kolegija (Collegium Nobilium). Šios švietimo įstaigos programoje ypatingas vaidmuo buvo skiriamas patriotiniam auklėjimui, laisvės ir atsakomybės už Respubliką dvasios ugdymui. Konarski programa buvo diegiama ir kitose pijorų mokyklose, taip pat ir Vilniaus kolegijoje.

A view of the Żaluskij Library, Zygmunt Vogel, 1801, National Museum in Warsaw. Żaluskij bibliotekos vaizdas, Zygmunt Vogel, 1801 m., Varšuvos nacionalinis muziejus.

Portrait of Stanisław Konarski, unknown artist, circa 1750, National Museum in Kraków. Stanisławo Konarski portretas, nežinomas dailininkas, apie 1750 m., Krokuvos nacionalinis muziejus.

A view of the Piarist school in Miodowa street in Warsaw, Zygmunt Vogel, after 1795, Pijorų konvikto Miodowa gatvėje Varšuvoje vaizdas, Zygmunt Vogel, po 1795 m., Varšuvos nacionalinis muziejus.

Stanisław Konarski first dared to criticise openly the myth of the *liberum veto*, On the Means of Efficacious Counsels, 1760–1763, Polona. Stanisław Konarski pirmasis išdrįso ryžtingai kritikuoti *liberum veto* mitą: O skutecznym rad sposobie, 1760–1763 m., Polona.

A Conversation Between a Landowner and His Neighbour about the Current Circumstances, Stanisław Konarski, 1733, Polona. Rozmowa pewnego ziemianina ze swoim sąsiadem o teraźniejszych okolicznościach, Stanisław Konarski, 1733 m., Polona.

Thoughts on Thoughts or Comments on the Project Entitled: Thoughts on the Unfailing Upkeep of Sessions of the Sejm and the Liberum Veto, Stanisław Konarski, after 28.03.1764, Polona. Myśli na myśli albo uwagi nad projektem pod tytułem: myśli o niezawodnym utrzymaniu Sejmów i Liberi veto, Stanisław Konarski, po 1764.03.28, Polona.

THE ŻAŁUSKI BROTHERS

On 8 August 1747, the first public library in the Polish-Lithuanian Commonwealth and one of the first in Europe opened its doors in Warsaw. Its founders, the brother bishops Józef Andrzej Żaluskij and Andrzej Stanisław Żaluskij, wanted the institution to become not just a repository for manuscripts and books, but also a literary and scientific centre.

The library's collections, which eventually grew to 400,000 volumes, were confiscated and removed to the Imperial Russian capital of Saint Petersburg after the Kościuszko Uprising was suppressed. There, they became the basis for the Imperial Public Library.

BROLIŲ ŻAŁUSKIŲ VEIKLA

1747 m. rugpjūčio 8 d. Varšuvoje buvo atidaryta Viešoji biblioteka – pirmoji Abiejų Tautų Respublikoje ir viena pirmųjų Europoje. Jos steigėjai vyskupai Jozefas Andžėjus ir Andžėjus Stanisławas Żaluskiai norėjo, kad institucija ne tik kauptų rankraščius ir knygas, bet taip pat taptų literatūrinio ir mokslinio gyvenimo centru.

Bibliotekos fondus, kuriuos sudarė 400 tūkstančių tomų, po Tado Kościuškos sukilimo pralaimėjimo Rusiją konfiskavo, išvežė į Sankt Peterburgą ir jie tapo pagrindu įsteigiant Imperatoriškąją viešąją biblioteką.

CONSTITUTION OF MAY 3

GEGUŽĖS 3-IOSIOS KONSTITUCIJA

A WORLD CREATED ANEW

In the Saxon era, the most far-reaching programme for reforming the Commonwealth was proposed by the so-called Familia, an alliance of two powerful aristocratic families, the Czartoryskis and the Poniatowskis. At this time, all Polish political factions sought support abroad. Familia leaders saw an expansionist Prussia as the main threat to the Commonwealth, while placing their main hope in an alliance with Russia. To win influence at the imperial court in St. Petersburg, the Czartoryski family sent a close relative, Stanisław Antoni Poniatowski, to the city, where he entered into an affair with Princess Catherine, who in 1762 became Empress of Russia. After the death of Augustus III, thanks to Catherine's support, Poniatowski became the new monarch and took the name of Stanisław August. Together with the Czartoryski family, the new king carried out a number of fiscal and military reforms in the early years of his reign (1764–66), even restricting use of the *liberum veto*. However, the reformers underestimated Russian and Prussian hostility to efforts to strengthen the Commonwealth.

Portrait of Stanisław August in coronation dress, Marcello Bacciarelli, 1767–1771, The Royal Castle in Warsaw.
Stanisłowo Augusto su karūnavimo apdaru portretas, Marcello Bacciarelli, 1767–1771 m., Varšuvos karališkoji pilis.

Portrait of Catherine II, Antoni Albrebrandt according to Fyodor Rokotov, 1782–1783, The Royal Castle in Warsaw.
Jekaterinos II portretas, Anton Albrebrandt pagal Fiodorą Rokotovą, 1782/1783 m., Varšuvos karališkoji pilis.

NAUJO PASAULIO KŪRIMAS

Saksų epochoje plačiausią Respublikos pertvarkos programą sukūrė Familija – didikų Čartoriskių ir Poniatovskių politinė grupuotė. Visos didikų grupuotės ieškojo paramos užsienyje. Familijos vadovai didžiausia galima grėsme laikė Prūsijos ekspansionizmą, o daugiausia vilčių dėjo į sąjungą su Rusija. Siekdami įgauti įtakos Sankt Peterburgo sluoksniuose, Čartoriskiai nusiuntė prie Nevos artimą giminaitį Stanislovą Antaną Poniatovskį, kuris užmezgė romaną su Rusijos imperatore nuo 1762 m. Jekaterina II. Po Augusto III mirties remiamas imperatorės Poniatovskis tapo naujuoju karaliumi ir pasirinko Stanislovo Augusto vardą. Išvien su Čartoriskiais karalius 1764–1766 m. įgyvendino išdoro ir karines reformas ir net apribojo *liberum veto*. Bet reformatoriai nepakankamai įvertino Rusijos ir Prūsijos neigiamą požiūrį į mėginimus sustiprinti Respubliką.

Portrait of August Aleksander Czartoryski, unknown artist, 1860s–1870s, District Museum in Tarnów.
Augusto Aleksandro Čartoriskio portretas, nežinomas dailininkas, XVIII a. 7–8 deš., Tarnuva apskrities muziejus.

Karol Stanisław Radziwiłł was one of the most important representatives of the conservative opposition that fought changes proposed by the Familia faction. Radziwiłł's backers counted on the financial and military support of France and Austria. However, both monarchies, exhausted by the recently ended Seven Years' War, did not plan any active engagement during the interregnum. Russia and Prussia gained complete freedom of manoeuvre. It soon became apparent that the opposition was ready to collaborate with Berlin and Saint Petersburg. Portrait of Karol Stanisław Radziwiłł "Panie Kochanku", Konstanty Aleksandrowicz, 1786, National Museum in Kraków.

Karolis Stanislovas Radvila buvo vienas svarbiausių Familijai nepalankios konservatyvios ir polycidams nepriitariančios opozicijos atstovų. Redvilis šalininkai tikėjosi finansinės ir karinės Prancūzijos ir Austrijos paramos. Abi monarchijos, išsekintos neseniai pasibaigusio Septynerių metų karo, neplanavo aktyviai angažuotis tarpuvaldžio metu. Rusija ir Prūsija gavo visiską laisvę veikti. Greitai paaiškėjo, kad opozicija ilgį buvo pasiruošusi bendradarbiauti su Sankt Peterburgui ir Berlynu. Karolio Stanislovo Radvilos „Pone mielas“ portretas, Konstantas Aleksandrovičius, 1786 m., Krokuvos nacionalinis muziejus.

“The king is talented and educated, but above all he is consumed by a desire for reform. If he could, he would reform the whole country, the whole nation, in one day, to raise it to the level of nations with higher culture.”

[Antonio Eugenio Visconti, papal nuncio to Poland]

Karalius yra talentingas ir išsilavinęs, bet labiausiai jis trokšta įgyvendinti reformas. Jei galėtų, jis per vieną dieną reformuotų visą šalį, visą tautą, kad ją pakeltų į kitų, aukštesnės kultūros tautų lygį.

[Antonio Eugenio Visconti, popiežiaus nuncijus]

The Election of Stanisław August, Bernardo Bellotto known as Canaletto, 1778, The Royal Castle in Warsaw.
Stanisłowo Augusto elekcija, Bernardo Bellotto, vad. Canaletto, 1778 m., Varšuvos karališkoji pilis.

CONSTITUTION OF MAY 3

GEGUŽĖS 3-IOSIOS KONSTITUCIJA

THE AMBASSADOR'S DICTATE

The reforms introduced by the king and the Familia were met with stiff resistance from the opposition and Russia. The intrigues of the Russian ambassador, Nikolai Repnin, effectively blocked the reform programme and established a Russian "guarantee" for a list of the Commonwealth's inviolable political principles, including the *liberum veto* and free elections. This was meant to strengthen Saint Petersburg's domination over the Polish-Lithuanian state.

To ensure control over the country, Repnin encouraged a conflict between the king and defenders of the old regime, who wanted to undo the reforms and remove Stanisław August from power. Ultimately, Russia forced the restoration of the *liberum veto*, but didn't go as far as to allow the king's overthrow, exiling the opposition leaders to Siberia instead. Opponents of Stanisław August and the Russian intervention established a confederation at Bar in Podolia in February 1768. The confederates, defending their Catholic faith and Polish independence, fought against the Russian army for four years. These battles took place amid a complex power struggle among Poland's neighbours, who were wary of Russian expansion. This diplomatic puzzle was solved at the expense of the defenceless Commonwealth. In 1772, Russia, Austria, and Prussia enacted the first partition, unceremoniously tearing off nearly one third of the country. The invaders then forced the *sejm* to officially ratify this act of plunder.

Rejtan – the fall of Poland, Jan Matejko, 1866, The Royal Castle in Warsaw.
Reitanas – Lenkijos žlugimas, Janas Matejka, 1866 m., Varšuvos karališkųjų pilių.

AMBASADORIAUS DIKTATAS

Karaliaus ir Familijos reformos susidūrė su ryžtingu opozicijos ir Rusijos pasipriešinimu. Rusijos ambasadoriaus Nikolajaus Repnino intrigos ir karaliaus oponentų pasipriešinimas lėmė tai, kad atnaujinimo programa buvo sustabdyta, taip pat buvo primestos Rusijos „garantijos“, įtvirtinusios Respublikos santvarkos nepajudinamus principus, tarp jų *liberum veto* ir laisvąją valdovo elekciją. Tai turėjo įtvirtinti Sankt Peterburgo dominavimą Lenkijos ir Lietuvos valstybėje.

Siekdamas užsitikrinti galimybes kontroliuoti šalį, Repninas kurstė konfliktą tarp karaliaus ir senosios santvarkos gynėjų, kurie troško atšaukti reformas ir tikėjosi pašalinti Stanislovą Augustą iš valdžios. Galų gale Rusija privertė sugrąžinti *liberum veto*, bet neleido nuversti karaliaus, o opozicijos vadovus išstremė į Sibirą. Stanislovo Augusto ir Rusijos intervencijos priešininkai 1768 m. vasarį Bare (Podolėje) sudarė konfederaciją. Konfederatai, pasisakę už tikėjimo ir nepriklausomybės gynimą, ketverius metus kovojo su Rusijos kariuomenės daliniais. Kovos vyko nepalankiai į Rusijos galių augimą žiūrėjusių galybių žaidimų fone. Didžiosios valstybės diplomatinį galvąsukį išsprendė apsiginti nepajėgusios Respublikos sąsąjoka. Rusija, Austrija ir Prūsija 1772 m. be ceremonijų padalijo Respubliką, atplėšė beveik 1/3 šalies. Agresoriai privertė Seimą šį užgrobimą įteisinti.

Portrait of Nikolai Repnin with the Ribbon and Star of the Order of the White Eagle, unknown artist, circa 1765, Ossolineum (deposit of Antoni Lubomirski).
Nikolajaus Repnino su Baltosios Erelio ordino kaspinu ir žvaigždės portretas, nežinomas dailininkas, apie 1765 m., Ossolineum nacionalinė biblioteka (Antoni Lubomirski depozitas).

Portrait of Tadeusz Rejtan, unknown artist, 2nd half of the 18th century, National Museum in Warsaw.
Tado Rejtano portretas, nežinomas dailininkas, XVIII a. II pusė, Varšuvos nacionalinis muziejus.

An attempt to prevent the humiliating ratification of the partition treaties was made by Tadeusz Rejtan, member of parliament from Nowogródek, supported by several other MPs, including Samuel Korsak and Stanisław Bohuszewicz. Rejtan's memory was honoured in a special resolution by the Four-Year Sejm (1788–1792).

Kazimierz Pułaski near Czystochowa, Józef Chelmonski, 1875, National Museum in Warsaw.
Kazimieras Pułaskis prie Czystačavos, Juzefas Chelmonskis, 1875 m., Varšuvos nacionalinis muziejus.

Sukliudyti gėdingam grobiškių sutarčių ratifikavimui pamėgino Naugarduko atstovas Seime Tadas Reitanas, kurį parėmė dar keli atstovai, be kitų, Samuelis Korsakas ir Stanislas Boguševičius. Ketverių metų Seimas pagerbė Reitano atminimą specialiu nutarimu.

CONSTITUTION OF MAY 3 GEGUŽĖS 3-IOSIOS KONSTITUCIJA

BETWEEN PARTITIONS

After the first partition, Stanisław August decided that guaranteeing the existence of the state and carrying out even limited reforms was possible only under the Russian protectorate. Catherine II agreed to cooperate with the king to consolidate Russian power in the Polish-Lithuanian Commonwealth, but she did not intend to strengthen Stanisław August too much. She tried to strike a balance between the Polish monarch and the magnate opposition.

Stanisław August had to scale back the programme of political reforms but, together with his supporters, continued efforts to bolster the economy. Commerce was encouraged by the official standardization of measures and weights, elimination of internal customs duties, and construction of the Ogiński and Royal (Dnieper-Bug) canals. Manufactories were built and cities were transformed.

TARP PADALIJIMŲ

Po Respublikos pirmo padalijimo Stanisław Augustas pripažino, kad užtikrinti valstybės egzistavimą ir įgyvendinti bent jau ribotą reformą įmanoma tik Rusijos protektorato sąlygomis. Jekaterina II sutiko bendradarbiauti su karaliumi, kad įtvirtintų Rusijos valdžią Abiejų Tautų Respublikoje, bet neketino per daug sustiprinti Stanisławo Augusto. Ji siekė pusiausvyros tarp monarcho ir didikų opozicijos.

Stanisławui Augustui teko apriboti politinių reformų programą, bet išvien su šalininkais jis nesiliovė stiprinti ekonomikos. Prekybinius mainus lengvino saikų ir svorių suvienodinimas, vidaus muitų panaikinimas, taip pat naujai kasami vandens kanalai: Oginskio ir „Karališkasis“ (Dniepro-Bugo). Daugejo manufaktūrų, keitėsi tvarkomų miestų išvaizda.

Stanisław August presiding over a session of the Permanent Council at the Royal Castle in Warsaw, unknown artist, after 1775, The National Library of Poland.
Stanisław Augustas pirmininkauja Nuolatinės tarybos posėdžiui Varšuvos karališkojoje pilyje, nežinomas autorius, po 1775 m., Lenkijos nacionalinė biblioteka.

The partition session of the *sejm* established a Permanent Council – an executive body intended by the Russians to act as a brake on Stanisław August. The Council, chaired by the monarch, consisted of 36 senators and deputies and was divided into departments of foreign affairs, treasury, army, justice, and administration. Thanks to cooperation between the king and Russian ambassador Otto Stackelberg, the Council was reformed in 1776 and became an effective instrument of executive power. Its lower-level officers were the first domestic cadre of professional state administrators.

Valstybės padalijimą palaiminusiam Seime buvo sudaryta Nuolatinė taryba (Rada Nieustająca) – valdymo institucija, kuri, kaip siekė Sankt Peterburgas, turėjo varžyti Stanisławo Augusto veiklos laisvę. Tarybą sudarė 36 senatoriai ir atstovai, kurie posėdžiavo pirmininkaujami monarcho. Jai buvo pavaldūs Užsienio reikalų, Iždo, Karo, Tiesingumo ir Policijos departamentai. 1776 m. karaliaus ir Rusijos ambasadoriaus Oto Stackelbergo bendradarbiavimo dėka Taryba buvo reformuota. Ji tapo veiksmingu vykdomosios valdžios įrankiu, o jos žemesnio rango administratoriai buvo valstybės profesionaliosios valdininkijos pirmatai.

Caricature of Catherine, Joseph II and Frederick II haggling over a map of Poland while other monarchs watch passively. To the left, tied up and bent over, sits Stanisław August; 'The London Magazine or Gentleman's Monthly Intelligencer', 1772, Polona.
Karikatūra, kurioje pavaizduoti Jekaterina II, Juozapas II ir Frydričas II, besiderantys prie Lenkijos žemėlapio šalia kitų pasyvių monarchų, kairėje pusėje surištas ir palinkęs sėdi Stanisław Augustas, 'The London Magazine or Gentleman's Monthly Intelligencer', 1772 m., Polona.

One of the main opposition activists was Crown Grand Hetman Franciszek Ksawery Branicki, once a trusted supporter of Stanisław August. Branicki was particularly rattled by the decision to take away control of the army from the hetmans. Branicki's most important leverage was the protection of Catherine II's powerful favourite, Grigory Potemkin, which gave the hetman a direct conduit to the empress.

Vienas pagrindinių opozicionierių buvo Lenkijos didysis etmonas Pranciškus Ksaveras Branickis, kadaise didelį pasitikėjimą turėjęs Stanisławo Augusto šalininkas. Branickį ypač skaudino tai, kad etmonas neteko teisės kontroliuoti kariuomenę. Branickis rėmėsi įtakingo Jekaterinos II favorito Grigorijaus Potiomkino protekcija, per jį etmonas stengėsi pasiekti imperatorę.

Portrait of Otto Magnus von Stackelberg, 2nd half of the 18th century, National Museum in Krakow.
Oto Magnuso von Stackelbergo portretas, XVIII a. antroji pusė, Krokuvos nacionalinis muziejus.

Portrait of Grigory Potemkin, Reiner Vinkles after an unknown original, before 1800, Polona.
Grigorijaus Potiomkino portretas, Reinier Vinkles iš nežinomo originalo, prieš 1800 m., Polona.

After early successes, the confederates were defeated by the Russian army. In the Grand Duchy of Lithuania, the confederates were joined by units led by Great Hetman of Lithuania Michał Kazimierz Oginski, but Russian General Aleksander Suvorov won a crushing victory on 23 September 1771 at the Battle of Stolowica. Portrait of Michał Kazimierz Oginski, Great Hetman of the Grand Duchy of Lithuania, Joseph Pitschmann, before 1793, National Museum in Warsaw.
Po pradinį laimėjimų konfederatus įveikė rusų kariuomenė. Lietuvos Didžiojo Kunigaikštystėje prie konfederacijos prisijungė Lietuvos didžiojo etmono Mykolo Kazimiero Oginskio vadovaujami daliniai. 1771 m. rugsėjo 23 d. įvyko mūšis prie Stoličovičių, kuris baigėsi Aleksandro Suvorovo vadovaujamų rusų pergale. Lietuvos didžiojo etmono Mykolo Kazimiero Oginskio portretas, Joseph Pitschmann, prieš 1793 m., Varšuvos nacionalinis muziejus.

CONSTITUTION OF MAY 3

GEGUŽĖS 3-IOSIOS KONSTITUCIJA

NEW CITIZEN

In 1765, Stanisław August founded the Cadet Corps, which not only prepared cadets for military service but also instilled in them the idea of statehood. Graduates were to be "citizens zealous for [the Commonwealth's] fame, for increasing its strength at home and respect abroad, [and] for improving its governance" (Adam Kazimierz Czartoryski).

Improvement of education was one of the most momentous of Stanisław August's reforms. On 14 October 1773, the *sejm*, at the king's request, established the Commission of National Education (Komisja Edukacji Narodowej – KEN), which reorganised the school system and curricula. The Commission established communal schools for all children and district schools for noble children. Students – girls among them – used pioneering textbooks developed by the Society for Elementary Books under the leadership of Ignacy Potocki. KEN schools paid more attention to the natural sciences, mathematics, and the Polish language than had their predecessors but they continued to propagate the patriotic education postulated by Konarski.

The king's brother and later primate – bishop Michał Jerzy Poniatowski – served as president of KEN. Another important activist on the Commission was Hugo Kollątaj, the reformer of the Kraków Academy (later the Jagiellonian University). Vilnius University also saw changes under KEN's supervision. Both universities (Kraków and Vilnius) were also to educate teachers.

NAUJAS PILIETIS

1765 m. Stanislovas Augustas įsteigė Riterių mokyklą, kuri ne tik rengė kadetus karo tarnybai, bet taip pat ugė valstybinį sąmoningumą. Mokyklos absolventai privalėjo būti „piliečiais, siekiančiais jos [Respublikos] šlovės, didinančiais jos vidaus galią ir pagarbą iš šorės, tobulinančiais valdymą“ (Adomas Kazimieras Čartoriskis).

Viena reikšmingiausių Stanislovo Augusto įgyvendinamų reformų buvo švietimo plėtra. Karaliaus iniciatyva 1773 m. spalio 14 d. Seimas įsteigė Nacionalinę Edukacinę komisiją, kuri pertvarkė mokyklų sistemą ir mokymo programas. Įsteigė pradžios mokyklas visiems vaikams ir pavietų mokyklas bajorų vaikams. Moksleiviai – taip pat ir mergaitės – naudojo novatoriškais vadovėliais, parengtais Vadovėlių rengimo draugijos, kuriai vadovavo Ignatas Potockis. Edukacinės komisijos mokyklos kur kas daugiau dėmesio skyrė gamtos mokslams, matematikai ir lenkų kalbai. Taip pat neužmirštas ir Konarskio akcentuotas patriotinis auklėjimas.

Nacionalinės Edukacinės komisijos pirmininku tapo karaliaus brolis, vėliau primas vyskupas Mykolas Jurgis Poniatovskis. Edukacinė komisija taip pat reformavo Vilniaus akademiją. Vienas žymiausių Krokuvos akademijos veikėjų ir reformatorių buvo Hugo Kolontajus. Abu universitetai privalėjo taip pat ruošti mokytojus.

Portrait of Michał Poniatowski, unknown artist from Marcello Bacciarelli's studio, after 1780, National Museum in Kraków.
Michalo Poniatovskio portretas, nežinomas dailininkas, Marcello Bacciarelli dirbtuvės, po 1780 m., Krokuvos nacionalinis muziejus.

The headquarters of Cadet Corps, view of the Kazimierz Palace, Zygmunt Vogel, circa 1785, National Museum in Warsaw.
Kadetių korpuso būstinė, Kazimiero rūmų vaizdas, Zygmuntas Vogelis, apie 1785 m., Varšuvos nacionalinis muziejus.

Ceremonial induction of candidates to the Cadet Corps, King Stanisław August at the Cadet Corps, Jean-Pierre Norblin, circa 1780, Museum of Art in Łódź.
Kandidatų priėmimo į Riterių mokyklą ceremonija. Karalius Stanislovas Augustas Riterių mokykloje, Jean Pierre Norblin, apie 1780 m., Lodžės meno muziejus.

Anthem of the Cadet Corps (Ignacy Krasicki)

Holy Love of a beloved motherland,
Only noble minds feel you!
For you, bitter poisons are tasty,
For you, bonds and fetters are not shameful.
You add splendour to disability through glorious scars,
You put real pleasures into the mind,
As long as you can be helped, as long as you can be supported,
It is no regret to live in poverty, no regret even to die.

Riterių mokyklos himnas (Ignacas Krasickis)

Šventa meilė mylimai tėvynei,
Patiria tave tik protai taurūs!
Dėl tavęs nebaisios nuodų taurės,
Ir negėdingi geležiniai pančiai.
Žaizdų randai dėl tavęs tik puošia,
Ir dėl tavęs tikra palaima proto,
Kad tik tau padėjus, tik tave parėmus,
Dėl tavęs ir vargti, ir numirti verta.

Portrait of Bishop Ignacy Krasicki, Per Krafft the Elder, circa 1768, National Museum in Kraków.
Vyskupo Ignaco Krasickio portretas. Peras Kraftas Vyresnysis, apie 1768 m., Krokuvos nacionalinis muziejus.

Algebra for national schools, Michał Groll, 1782, The National Library of Poland.
Algibra dla szkół narodowych, Michał Groll, 1782 m., Lenkijos nacionalinė biblioteka.

Physics for national schools. Part I. Mechanics, Jan Michał Hube, 1792, The National Library of Poland.
Fizyka dla szkół narodowych, cz. I. Mechanika, Jan Michał Hube, 1792 m., Lenkijos nacionalinė biblioteka.

Monitor – a periodical used by the Royal court and the Familia to promote among the nobility their programme of socio-economic reforms, 1769, The Princes Czartoryski Library.

Monitor – a periodical used by the Royal court and the Familia to promote among the nobility their programme of socio-economic reforms, 1769, The Princes Czartoryski Library.
Monitor – žurnalas, kuriuo karaliaus dvaro ir Familijos socialinių-ekonominių pokyčių programa buvo propaguojama bajorams, 1769 m., Čartoriskio biblioteka.

CONSTITUTION OF MAY 3
GEGUŽĖS 3-IOSIOS
KONSTITUCIJA

THE EXPERIMENTS
OF ANTONI TYZENHAUS

Antoni Tyzenhaus (1733–85), court treasurer of the Grand Duchy of Lithuania, a close associate of Stanislaw August and manager of his Lithuanian estates, introduced the broadest programme of economic, cultural, and political reforms in the Grand Duchy of Lithuania. His most notable project was the creation of numerous manufactories in Grodno and its vicinity. Tyzenhaus improved the management of royal assets, introduced new methods of cultivation and livestock breeding, and developed and reorganised cities. Under his influence, a Lithuanian cadet school, a royal medical school, a botanical garden, a printing house, and even a ballet school were established. In the political sphere, Tyzenhaus created a strong and disciplined royal party in the Grand Duchy of Lithuania.

ANTANO TYZENHAUZO
EKSPERIMENTAI

Plačiausią Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės ūkinio, kultūrinio ir politinio gyvenimo reformos programą įgyvendino LDK rūmų iždininkas Antanas Tyzenhauzas (1733–1785), artimas Stanislovo Augusto bendradarbis ir jo ekonomijų Lietuvoje valdytojas. Garsiausias jo sumanymas buvo gausių manufaktūrų įsteigimas Gardine ir jo priemiesčiuose. Tyzenhauzas reformavo karališkųjų ekonomijų valdymą, įdiegė naujus augalininkystės ir gyvulininkystės metodus, modernizavo ir tvarkė miestus. Jo valdymo metu buvo įkurta Lietuvos kadetų mokykla, karališkoji medicinos mokykla, botanikos sodas, spaustuvė ir net baleto mokykla. Politinėje srityje Tyzenhauzas sukūrė stiprią ir drausmingą valdovo politinę grupuotę Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje.

Antoni Tyzenhaus (1733–1785), Jan Rustem, 1819, Polona.
Antanas Tyzenhauzas (1733–1785), Jonas Rustemas, 1819 m., Polona.

THE REPUBLIC
OF PAULAVA

A socio-economic experiment, unprecedented in Central and Eastern Europe, was conducted by Pawel Ksawery Brzostowski (1739–1827). This scholar, notary, and referendary of the Grand Duchy of Lithuania, canon of Vilnius Cathedral and parish priest of Turgiele, established a self-governing peasant commune, known as the Republic of Paulava, in 1769. The peasants there were granted personal freedom and their feudal service obligations were replaced by rent. Those living off the land gained the opportunity not only to sell their agricultural products, but also to engage in trade and artisanship.

The Republic of Paulava had a coat of arms, a flag, and a seal. Government on its territory was exercised by a local administration and a bicameral council, while order was maintained by a uniformed peasant militia. In 1784, the community was enriched by a pharmacy and a primary school, and a local medic was employed. As a popular joke of the time went, the Polish-Lithuanian Commonwealth actually consisted of three republics: the Polish, the Lithuanian and the Paulavian.

Brzostowski's experiment proved to be profitable – economic productivity and peasant and landowner incomes all increased. Most importantly, a civic awareness was born among the local peasantry, as evidenced by their participation in the uprisings of 1794 and 1830–31.

PAULAVOS
RESPUBLIKA

Povilas Ksaveras Bžostovskis (1739–1827) atliko socialinį ir ekonominį eksperimentą, neturėjusį precedento Vidurio ir Rytų Europoje. Šis išsilavinęs žmogus, LDK didysis raštinkininkas ir referendorius, Vilniaus katedros kanauninkas ir Turgelių klebonas 1769 m. savo privačioje valdoje įkūrė valstietiškos savivaldos bendruomenę – Paulavos respubliką. Valstiečiams buvo suteikta asmens laisvė, lažas pakeistas činšu. Valstiečiai įgijo galimybę ne tik nevaržomai pardavinėti savo gaminius, bet ir verstis prekyba bei amatais.

Paulavos respublika turėjo savo herbą, vėliavą ir antspaudą. Jos teritorijoje veikė vietinė administracija ir dviejų rūmų kanceliarija. Tvarką palaikė uniformuota valstiečių milicija. 1784 m. bendruomenė turėjo savo vaistinę ir pradžios mokyklą, taip pat savo felčerį. Anuomet buvo juokaujama, kad Abiejų Tautų Respublikoje yra trys respublikos: Lenkijos, Lietuvos ir Paulavos.

Eksperimentas pasiteisino – padidėjo tiek darbo našumas, tiek valstiečių ir dvaro pajamos. Dar svarbiau, kad augo valstiečių pilietinis sąmoningumas, ir tai liudija jų dalyvavimas 1794 m. ir 1830–1831 m. sukilimuose.

Approval of the law given to landowners in Paulava in 1769, Franciszek Smugiewicz, 1795, Museum of King Jan III's Palace in Wilanów.
Paulavos valstiečiams 1769 m. suteiktų nuostatų patvirtinimas, Franciszkas Smuglevičius, 1795 m., Karaliaus Jono III rūmų muziejus Vilniavoje.

Pawel Ksawery Brzostowski despairing over the extermination of Paulava, François-Xavier Fabre, 1797/1798, Museum of King Jan III's Palace at Wilanów.
Povilas Ksaveras Bžostovskis liūdintis dėl Paulavos žlugimo, François-Xavier Fabre, 1797/1798 m., Varšuvos nacionalinis muziejus.

"Grodno Gazette", issues from 1779, University of Warsaw Library.
„Gardino laikraštis“, 1779 m. numeriai. Varšuvos universiteto biblioteka.

CONSTITUTION OF MAY 3 GEGUŽĖS 3-IOSIOS KONSTITUCIJA

IN FRONT OF THE CONSTITUTION

The years 1787–88 brought important changes in international politics. Russia, waging wars on two fronts against Turkey and Sweden, was forced to abandon its active policy towards the Commonwealth. Under these circumstances, the political leaders of the Polish-Lithuanian state saw an opportunity to pull the country out of stagnation.

At the outset of the 1788 *sejm* session, Stanisław August remained faithful to the Russian alliance, seeing it as the best chance to protect the country from another partition. The magnate opposition, led by Grand Marshal of Lithuania Ignacy Potocki, sought to abolish the Permanent Council, hand over power to the *sejm*, and increase the size of the army. This republican programme was well received by a society engulfed in a wave of patriotic rapture.

At the same time, differences began to emerge between the so-called patriotic party gathered around Potocki and the Great Hetman of the Crown, Franciszek Ksawery Branicki. The hetman sought to regain control over the army. To achieve this, his supporters tried to stir up fears among the nobility that the reforms would limit their privileges.

IKI KONSTITUCIJOS

1787–1788 m. įvyko svarbių tarptautinės politikos pokyčių. Dviem frontais – su Turkija ir Švedija – kariavusi Rusija buvo priversta atsisakyti aktyvios politikos Abiejų Tautų Respublikoje. Lenkijos ir Lietuvos valstybės politiniai lyderiai susidariusioje situacijoje įžvelgė realias galimybes išvesti šalį iš sąstingio.

Stanislovas Augustas 1788 m. Seimo sesijos pradžioje liko ištikimas sąjungos su Rusija programai, matydamas joje galimybę apsaugoti valstybę nuo naujo padalijimo. Didikų opozicija, į kurios lyderius iškilio Lietuvos didysis maršalas Ignotas Potockis, siekė panaikinti Nuolatinę tarybą, perduoti valdžią Seimui ir padidinti kariuomenę. Šią respublikonišką programą palankiai priėmė patriotinio entuziazmo apimta visuomenė.

Tuo pat metu pradėjo ryškėti skirtumai tarp apie Potockį susitelkusios vadinamosios patriotinės grupuotės ir Lenkijos didžiojo etmono Pranciškaus Ksavero Branickio. Etmonas norėjo sustiprinti savo valdžią kariuomenėje. Kad šis sumanymas pavyktų, etmono šalininkai stengėsi sužadinti bajorų nuogastavimus, kad reformos pažeis jų privilegijas.

Stanisław August hoped that the growing tension between Russia and Turkey would bring an opportunity to improve the Commonwealth's situation. In return for a wartime alliance with Russia, he wanted to gain Catherine II's approval for reforms and guarantees of his country's territorial integrity. These proposals were put forward during a meeting held aboard a galley on the Dnieper River, not far from the border town of Kaniów, on 6 May 1787. The Empress, however, would not countenance any reforms. For the next year, she misled the king and avoided answering his proposals. The Welcoming of Catherine II to Kaniów in 1787, Jan Bogumił Płersch, circa 1787, Lviv National Art Gallery.

Stanislovas Augustas tikėjosi, kad didėjanti Rusijos ir Turkijos santykių įtampa suteiks šansą pagerinti Respublikos padėtį. Mainais už dalyvavimą kare Rusijos pusėje norėjo, kad Jekaterina II sutiktų su vykdymomis reformomis ir valstybės teritorinio integralumo užtikrinimu. Projektas buvo pateiktas susitikime galeroje pasienio Dniepre netoli Kaniovo 1787 m. gegužės 6 d. Bet imperatorė nenorėjo jokių reformų. Kitais metais ji vedžiojo už nosies Lenkijos karalių ir vengė atsakyti į jo siūlymus. Jekaterinos II pasveikinimas Kaniuje 1787 m., Janas Bogumilas Płerschas, apie 1787 m., Lovo nacionalinė meno galerija.

Fragment of the painting View of Warsaw From Praga, Bernardo Bellotto known as Canaletto, 1770. The Royal Castle in Warsaw. Paveikslas Varšuvos vaizdas iš Pragos pusės fragmentas, Bernardo Bellotto, vad. Canaletto, 1770 m., Varšuvos karališkieji rūmai.

From the 1740s, Warsaw entered a phase of intensive development. Its population more than tripled from 30,000 in 1764 to 115,000 in 1792. The Polish capital became the real political, economic, and cultural centre of the Commonwealth.

Nuo XVIII a. penktojo dešimtmečio Varšuva intensyviai plėtėsi. Smarkiai padidėjo jos gyventojų skaičius: nuo 30 tūkstančių 1764 m. iki 115 tūkstančių 1792 m. Varšuva tapo tikru Abiejų Tautų Respublikos politiniu, ekonominiu ir kultūriniu centru.

Ignacy Potocki, Anna Rajceka, 1783/1784, Museum of King Jan III's Palace in Wilanów. Ignacas Potockis, Anna Rajceka, 1783/1784 m., Karaliaus Jono III rūmų muziejus Villanove.

Detail of the painting Stanisław Szczepan Potocki with his sons Stanisław and Jerzy, Giovanni Battista Lampi, 1788–1790, National Museum in Warsaw. Stanislovas Feliksas Potockis su sūnėmis Stanislovu ir Feliksu Ježiu, paveikslas fragmentas, Giovanni Battista Lampi, 1788–1790 m., Varšuvos nacionalinis muziejus.

Seweryn Rzewuski, unknown artist, 2nd half of the 18th century, District Museum in Tarnów. Severinas Ževuskis, nežinomas dailininkas, XVIII a. II pusė, Tarnovo apskrities muziejus.

CONSTITUTION OF MAY 3

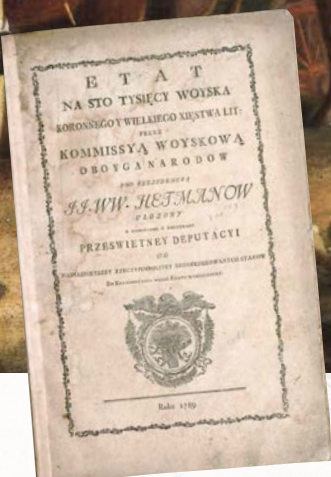
GEGUŽĖS 3-IOSIOS KONSTITUCIJA

THE GREAT SEJM

The *sejm* convened in Warsaw in October 1788. An anti-Russian mood prevailed among the deputies, and deliberations took place in an atmosphere of heated political dispute, egged on by observers and the townspeople of Warsaw. These sentiments were picked up by the patriotic reform party – headed by Ignacy Potocki, Stanisław Malachowski, and Hugo Kollataj which enjoyed diplomatic support from Prussia. The *sejm* ordered Russian troops to leave Commonwealth territory and decided to expand the army to 100,000 soldiers. By liquidating the Permanent Council and placing the administrative bodies overseeing the treasury, the army, diplomacy, and internal affairs under its own supervision, parliament took over as the highest authority in the country.

Seeing this as a bid for independence by the Commonwealth, Russian ambassador Otto Stackelberg urged Stanisław August to leave Warsaw and deny recognition to the *sejm*. The king, however, would not be “separated from the nation” and joined the anti-Russian reformers.

Stanisław August at an army review, Józef Peszka, 1880s–1890s, National Museum in Poznań (deposit of the Poznań Society of Friends of Learning).
Stanisław Augustas karinio parodo metu, Juzefas Peška, XVIII a. 9–10 deš., Poznanės nacionalinis muziejus (Poznanės mokslo bičiulių draugijos depozitas).

Bill to establish an Army of 100,000 soldiers, 1789, Poland.
Etat na sto tysięcy Wojska Koronnego i Wielkiego Xięstwa Litewskiego
Przez Komisję Wojskową Obojga Narodów, 1789 m., Poland.

DIDYSIS SEIMAS

Seimas susirinko Varšuvoje 1788 m. spalio mėnesį. Tarp atstovų vy-ravo antirusiškos nuotaikos, o posėdžiai vyko karštų politinių ginčų atmosferoje, kurią kaitino stebėtojai ir Varšuvos gyventojai. Šiomis nuotakomis, o taip pat Prūsijos diplomatine parama, pasirėmė pa-triotinė reformatorių grupuotė, kuriai vadovavo Ignatas Potockis, Stanislovas Malachovskis ir Hugo Kolontajus. Seimas nurodė Rusijos armijai išvykti iš Respublikos teritorijos ir nutarė padidinti kariuome-nę iki 100 tūkstančių karių. Nuolatinės tarybos panaikinimas ir admi-nistracinių organų, kontroliuojančių išdą, kariuomenę, diplomatinį ir vidaus reikalus, perdavimas Seimo žinion reiškė, kad parlamentas perėmė aukščiausią valdžią valstybėje.

Vertindamas tai kaip Respublikos bandymą tapti nepriklausomai, Rusijos ambasadorius Oto Stackelbergas įtikinėjo Stanislovą Augustą išvykti iš Varšuvos ir nepripažinti Seimo. Bet karalius nesiryzo „atsi-riboti nuo tautos“ ir prisijungė prie antirusiškai nusiteikusių reformų šalininkų.

Stanisław Malachowski and Kazimierz Nestor Sapieha were marshals (or heads) of the parliamentary confederacy. Portrait of Stanisław Malachowski with his staff of office, Józef Peszka, 1790, National Museum in Warsaw.
Seimo konfederacijos maršalais buvo Stanislovas Malachovskis ir Kazimieras Nestoras Sapiega. Stanislovo Malachovskio su maršalo lazda portretas, Juzefas Peška, 1790 m., Varšuvos nacionalinis muziejus.

Portrait of Hugo Kollataj, Józef Peszka, 1791, The Royal Castle in Warsaw.
Hugo Kolontajaus portretas, Juzefas Peška, 1791 m., Varšuvos karališkioji pilis.

Stanisław August listening to a member of parliament during a Sejm session in Warsaw, 1789, Daniel Chodowiecki, The National Library of Poland.
Pasiuntinio besiklausantis Stanislovas Augustas, Seimo posėdis Varšuvoje 1789 m., Danielis Chodoveckis, Nacionalinė biblioteka Varšuvoje.

CONSTITUTION OF MAY 3 GEGUŽĖS 3-IOSIOS KONSTITUCIJA

BETWEEN FREEDOM AND RESPONSIBILITY

Work on shaping a new political system proceeded slowly. Ignacy Potocki's republican *Draft Bill on the Form of Government*, presented to the *sejm* in August 1790, abolished the *liberum veto*, but simultaneously weakened the power of the king and strengthened the control of local assemblies, or *sejmiki*, over parliament.

Debates on the 658-clause draft were protracted. Meanwhile, in the autumn of 1790, two years had passed since the *sejm* had first assembled. In this situation, the patriotic party, together with the king, decided to convene *sejmiki* to elect new deputies and to continue deliberations alongside the current deputies. These new members of parliament, largely backers of the king, picked up the legislative tempo. In response, Potocki decided to strike a compromise with Stanisław August.

The secret negotiations were based on the king's vision of a constitutional monarchy with a strong sovereign. The royal secretary, Scipione Piattoli, acted as the intermediary in Potocki's consultations with Stanisław August. Stanisław Malachowski and Hugo Kollataj also participated in the talks. The latter edited a compromise draft, and the constitution's authors decided to rush through its ratification in one session to avoid lengthy debate on each point.

TARP LAISVĖS IR ATSAKOMYBĖS

Naujos santvarkos formavimo darbai judėjo lėtai. 1790 m. rugpjūtį Respublikos Seimui pateiktas *Projektas valdymo formai* panaikinti, kurio autorius buvo Ignotas Potockis, naikino *liberum veto*, bet tuo pat metu silpnino karaliaus valdžią ir stiprino seimelių galimybes kontroliuoti Seimą.

Debatai dėl projekto, kurį sudarė 658 punktai, užsitęsė. O tuo tarpu 1790 m. rudenį sukako dveji metai nuo Seimo darbo pradžios. Tokioje situacijoje patriotinė grupuotė su karaliumi nusprendė sušaukti seimelius, išrinkti naujus atstovus ir testuoti svarstymus dvigubos sudėties parlamente. Nauji Seimo nariai, kurių daugelis buvo palankūs karaliui, paspartino darbų tempą. Tokioje situacijoje Potockis ryžosi eiti į kompromisą su Stanislovu Augustu.

Slaptų derybų objektu buvo karaliaus projektas, atspindintis jo konstitucinės monarchijos su stipria valdovo valdžia viziją. Potockio pasiūlymams su Stanislovu Augustu tarpininkavo karaliaus sekretorius Scipione Piattolis. Derybose taip pat dalyvavo Stanislovas Malachovskis ir Hugo Kolontajus. Pastarasis suredavo kompromisinę teksto versiją. Siekdami išvengti ilgų debatų dėl kiekvieno punkto, Konstitucijos kūrėjai nutarė patvirtinti ją vienos sesijos metu.

Scipione Piattoli, Joseph Grassi, before 1818, Wikipedia.
Scipione Piattoli, Joseph Grassi, prieš 1818, Wikipedia.

Engravings for sale, detail of Miodowa Street, a painting by Bernardo Bellotto known as Canaletto, 1777, The Royal Castle in Warsaw.
Parduodami rašiniai, paveikslas Miodowa gatvės fragmentas, Bernardo Bellotto vad. Canaletto, 1777 m., Varšuvos karališkieji rūmai.

The period of the Great *Sejm* was a time of extraordinary development for political journalism and the publishing industry. In 1790, one of Poland's first modern newspapers, the "National and Foreign Gazette", was founded. The unofficial organ of the patriotic party, it quickly became popular thanks to its form and content.

Didžiojo Seimo laikotarpis buvo neregėto politinės publicistikos ir spaudos plėtojimosi metas. 1790 m. įkurtas naujos formos ir turinio „Tautinis ir užsienio laikraštis“ greitai išpopuliarėjo. Šis periodinis leidinys buvo neoficialus patriotinės grupuotės organas.

"National and Foreign Gazette", no. 37, 7.05.1791, University of Warsaw Library.
„Gazeta Narodowa i Obca“, Nr. 37, 1791.05.07, Varšuvos universiteto biblioteka.

Julian Ursyn Niemcewicz as a Livonian member of during the Great Sejm, Franciszek Ksawery Oleksiński, 1795, National Museum in Warsaw.
Julianus Ursynas Niemcevičius kaip Livonijos pasiuntinys Didžiojo Seimo laikais, Franciszek Ksaweras Oleksinski, 1795 m., Varšuvos nacionalinis muziejus.

Józef Weyssenhoff – parliamentary deputy and publicist, member of the patriotic faction, co-founder of the Association of Friends of the Governance Act, co-editor of the "National and Foreign Gazette", unknown author, late 18th century, National Museum in Kraków.
Juzefas Veisenhofas – pasiuntinys ir publicistas, patriotinės grupuotės atstovas, vienas Valdybos konstitucijos bičiulių draugijos steigėjų, vienas „Tautinio ir užsienio laikraščio“ redaktorių, nežinomas autorius, XVIII a. pabaiga, Krokuvos nacionalinis muziejus.

Stanisław August swearing on the Constitution at the Royal Castle in Warsaw 3.05.1791, Johann Friedrich Bolt after a drawing by Gustav Taubert, 1792, University of Warsaw Library.
Stanislovo Augusto priesaika Konstitucijai Varšuvos karališkiejoje pilyje 1791.05.03, Johann Friedrich Bolt, pagal Gustavo Tauberto piešinį, 1792 m., Varšuvos universiteto biblioteka.

CONSTITUTION OF MAY 3 GEGUŽĖS 3-IOSIOS KONSTITUCIJA

HAIL, THE DAWN, OF MAY

Supporters of the constitution convened the *sejm* on May 3rd, taking advantage of the absence of many members of parliament opposed to the Governance Act who had not yet returned from the Easter break. The official reason for organising the session were foreign dispatches concerning the possible partition of the Commonwealth, which were to be read to deputies and senators. About 100 parliamentarians initiated into the plot were ready to support the constitution. Approximately 30 were opposed. The stance of the other 50 was unknown.

Supporters of the constitution packed the gallery of the Senate Chamber in the Royal Castle to put pressure on opposition deputies. Before noon, members of parliament began to arrive, passing through a crowd of townspeople and the armed royal guard. The atmosphere was nervous and expectant, and became further heated when diplomatic communications about plans for the partition were read.

A protesting member of parliament, Jan Suchorzewski of Kalisz, was drowned out with shouts. When Ignacy Potocki asked the king if and how the partition could be prevented, Stanisław August mentioned the Governance Act and the need to adopt it quickly. The debate dragged on until late afternoon and might have gone on for much longer had it not been for the marshal (or speaker) of the *sejm* Stanisław Małachowski. When the king raised his hand to speak, Małachowski silenced the room, shouting "The king is taking the oath!" Once the king had sworn the oath, deputies rushed to offer congratulations, and then went to the collegiate church of St. John (today's cathedral) to complete the ceremony.

BŪK PASVEIKINTA, GEGUŽĖS ŽVAIGŽDELE...

Konstitucijos šalininkai sušaukė Seimą gegužės 3 dieną, pasinaudodami tuo, kad dar nebuvo dalies priešiško „Valdymo įstatymui“ atstovų, kurie nebuvo grįžę po velykinės pertraukos. Oficialiai dingstimi sušaukti sesiją tapo iš užsienio gauta depeša apie Respublikos padalijimą, ją buvo ketinama paskelbti pasiuntiniams ir senatoriams. Maždaug šimtas informuotų apie intrigą parlamentarų buvo pasirengę pritariti Konstitucijai. Apie trisdešimt buvo prieš. Apie kitų penkiasdešimties pozicijų nebuvo žinoma.

Į Karališkosios pilies Senatorių salės galeriją susirinkę Konstitucijos šalininkai siekė užtikrinti viešumą, kuri darytų spaudimą posėdžio dalyviams. Prieš vidurdienį besirenkantys parlamentarai ėjo pro miestiečių minią ir ginkluotą karališkąją gvardiją. Viešpatavo nervinga, laukimo kupina atmosfera, kuri dar labiau įkaito perskaičius depešas apie planuojamą Respublikos padalijimą.

Protestavusį Kaliašo pasiuntinį Janą Suchoževskį susirinkusieji nustelbė šūksniais. Kai Ignatas Potockis paklausė karalių, ar ir kaip galima užbėgti už akių padalijimui, šis užsiminė apie „Valdymo įstatymą“ ir būtinumą jį greitai priimti. Debatai tęsėsi iki vėlyvos popietės, ir nežinia, kiek dar būtų trukę, jeigu ne maršalo Stanisłovo Małachovskio gudrybė. Kai karalius, norėdamas pasisakyti pakėlė ranką, maršalas nutildė salę sušukęs: „Karalius prisiekia!“ Po priesaikos atstovai puolė sveikinti, o po to patraukė į Šv. Jono bažnyčią (šiandienę arkikatedrą) užbaigti ceremonijas.

Jan Suchożewski was one of the *Sejm*'s most distinctive figures: an old-fashioned gentry conservative and one of the most active speakers in parliament, he supported the patriotic faction in attacks on Russia and the Permanent Council. However, the Kalisz MP's breach from the reform faction ultimately led him to Saint Petersburg – where he became one of the first Targowica confederates. Portrait of Jan Suchożewski, unknown author, reproduction taken from: Tadeusz Korzon, *Internal History of Poland under Stanisław August*.

Janas Suchożevskis buvo viena ryškiausių Seimo asmenybių: konservatorius iš senų bajorų, vienas aktyviausių seimo kalbėtojų, rėmęs patriotinę grupuotę pušant Rusiją ir Nuolatinę tarybą. Bet atsisakydamas nuo reformų stovyklos nuvedė į Peterburgą – Kaliašo pasiuntinys tapo vienu pirmųjų Targovicos konfederacijos dalyvių. Jano Suchożevskio portretas, nežinoma autorius, reprodukcija iš: Tadeusz Korzon, *Wewnętrzna historia Polski za Stanisława Augusta*.

The swearing of an oath on the May 3rd Constitution by Sejm Marshal (or Speaker) Stanisław Małachowski, Jean-Pierre Norblin, after 1801. The Royal Castle in Warsaw (deposit of the Ciechanowiecki Family Collection).

Seimo maršalo Stanisłovo Małachovskio priesaiką Gegužės 3-iosios Konstitucijai, Jean-Pierre Norblin, po 1801 m., Varšuvos karališkoji pilis (Ciechanowiecki fondo rinkinių depozitas).

The adoption of the Constitution of the 3rd of May, Kazimierz Wojniakowski after Jean-Pierre Norblin, 1806, National Museum in Warsaw.
Gegužės 3-iosios Konstitucijos priėmimas, Kazimieras Voiniakovskis, pagal Jean-Pierre'a Norblin, 1806 m., Varšuvos nacionalinis muziejus.

“The castle stairs, even the courtyard, were jammed with people waiting impatiently for the moment when the holy law on which they based their sweetest hopes would be proclaimed.

[Julian Ursyn Niemcewicz]

Polish ladies [...] are beginning to imitate Frenchwomen by getting involved in [...] state affairs. Before long, they will want to become lawmakers, that is, members of the *sejm*, as they already are in the unofficial sense, as for entire sessions they perch in the gallery, signalling to their confidants among the deputies and senators, with smiles or frowns what pleases or displeases them.

[Jędrzej Kitowicz, *Memoirs or a History of Poland*]

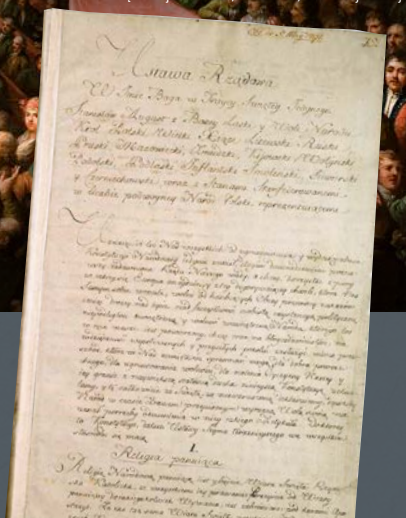
Pilies laiptai, net ir kiemas buvo sausakimši žmonių, nekantriai laukusių, kol ateis akimirka šūksniais pasveikinti tą šventą įstatymą, su kuriuo jie siejo savo saldžiausias viltis.

[Julianus Ursynas Niemcevičius]

Lenkų damos [...] pradeda sekti prancūzų moterų pavyzdžiu, domėtis [...] valstybės reikalais. Jos po truputį panorės tapti įstatymų leidėjomis, tai yra atstovėmis seime, nors ir taip jomis, nors neoficialiai, yra, nes kitos per visas sesijas sėdi seimo salės ložėje, rodo ženklus savo patikėtiniams atstovams ir senatoriams lūpų šypsenomis arba raukdamos kaktas, kas joms patinka, o kas nepatinka.

[Jędrzej Kitowicz, *Atsiminimai, arba Lenkijos istorija*]

The first page from the original manuscript of the Governance Act, 1791, Central Archive of Historical Records.
Pirmas Valdymo įstatymo rankraščio originalo puslapis, 1791 m., Vyriausios senųjų aktų archyvas Varšuvoje.

CONSTITUTION OF MAY 3

GEGUŽĖS 3-IOSIOS KONSTITUCIJA

A NEW STATE

All power in civil society should be derived from the will of the people [...] Three distinct powers shall compose the government of the Polish nation [...], viz. legislative power in the States assembled, executive power of the King and the Council of Inspection, juridical power in Jurisdictions existing.

The Diet, or the Legislative Power

The majority of votes shall decide everything, and everywhere; therefore we abolish, and utterly annihilate, liberum veto, all sorts of confederacies and confederate Diets, as contrary to the spirit of the present constitution, as undermining the government, and as being ruinous to society.

Members of parliament were to be elected every two years and could be summoned to multiple sessions. Laws were to be passed by the chamber of deputies, with the Senate, chaired by the king, having the right to veto, which would suspend the law until parliament's next term. On urgent matters, both houses voted together.

The King, or Executive Power

The most perfect government cannot exist or last without an effectual executive power [...]. Having experienced the fatal effects of interregna, periodically subverting government [...] and being desirous of preventing forever all foreign influence [...] we have, from prudent motives, resolved to adopt hereditary succession.

The Governance Act abolished royal elections, which were replaced by a hereditary monarchy. The elector of Saxony, Frederick August of the Wettin dynasty, was designated as next in the line of succession to the childless Stanisław August.

Executive power was vested in the king and the Custodial Council of the Law, composed of five ministers. Lower in the government hierarchy were commissions for education, home affairs, the army, and the treasury. Both members of the Council and commission officials could be dismissed by a two-thirds majority of the joint chambers of parliament. Thanks to this provision, the legislative branch exercised control over the executive.

Judicial Power

Judicial power is incompatible with the legislative, nor can be administered by the King, therefore tribunals and magistratures ought to be established and elected. It ought to have a local existence, that every citizen should know where to seek justice, and every transgressor can discern the hand of national government.

NAUJA VALSTYBĖ

Visa žmonių visuomenės valdžia kyla iš tautos valios. [...] Lenkų tautos valdymą turi sudaryti trys valdžios: įstatymų leidžiamoji valdžia – Seime, aukščiausioji vykdomoji valdžia – karaliuje ir Sargyboje ir teisminė valdžia – jurisdikcijoje.

Seimas, arba įstatymų leidžiamoji valdžia

Viskas ir visur turi būti sprendžiama balsų dauguma; dėl to liberum veto, bet kokios rūšies konfederacijos ir konfederacinius seimus kaip prieštaraujančius šios konstitucijos dvasiai, valdymą griaušančius, visuomenę ardančius panaikiname visiems laikams.

Atstovų rūmų nariai turėjo būti renkami kas dvejus metus su galimybe šaukti atstovus į sesijas. Įstatymus priimdavo atstovų rūmai, o karaliui vadovaujant posėdžiavęs senatas turėjo teisę vetuoti, tai yra sustabdyti įstatymą iki kitos kadencijos. Dėl neatidėliotinių reikalų abejie rūmai balsuodavo kartu.

Karalius, vykdomoji valdžia

Joks tobuliausias valdymas negali būti be veiksmingos vykdomosios valdžios. [...] Bekaralmečiais patirtos nelaimės, periodiškai griaušančios valdymą, pareiškia [...] visiems laikams užkirsti kelią užsienio valstybių įtakai [...] paskatino mūsų išvalgomą atiduoti Lenkijos sostą pagal paveldėjimo teisę.

„Valdymo įstatymas“ panaikino valdovo rinkimus, o juos pakeitė paveldima monarchija. Palikuonių neturėjęs Stanislovo Augusto įpėdiniu turėjo tapti Saksonijos kurfiurstas iš Vėtinų dinastijos Frydrichas Augustas.

Vykdomoji valdžia priklausė karaliui ir Įstatymų sargybai, kurią sudarė penki ministrai. Žemiau hierarchijoje atsidūrė vyriausybinių Edukacijos, Policijos, Karo ir Iždo komisijos. Ir Sargybos nariai, ir komisijoms vadovaujantys pareigūnai galėjo būti atšaukiami abiejų parlamento rūmų 2/3 balsų dauguma. Taip Seimas vykdė vykdomosios valdžios kontrolę.

Teisminė valdžia

Teisminė valdžia negali būti vykdoma nei įstatymų leidžiamosios valdžios, nei karaliaus, o tik šiam tikslui įsteigtų ir išrinktų magistratūrų. Ji privalo būti vietose tokia stipri, kad kiekvienas žmogus arti savęs rastų teisingumą, kad nusikaltes visur matytų virš savęs grėsmingą krašto valdymo ranką.

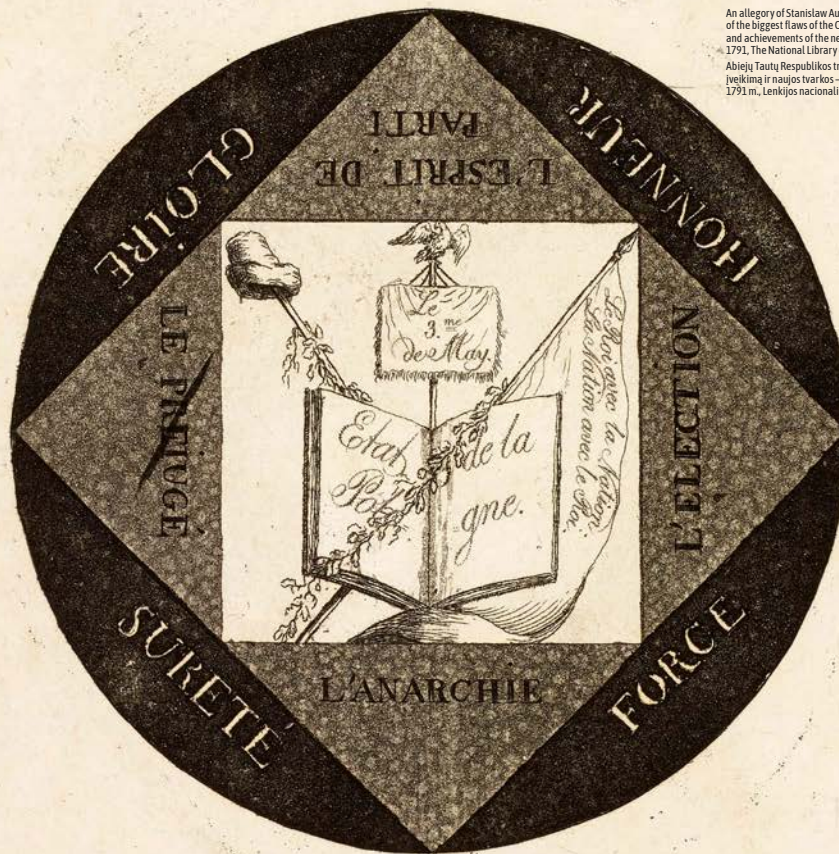
Medal commemorating the May 3rd Constitution, Johann Georg Holtzhey, 1791, National Museum in Kraków/ The Princes Czartoryski Museum. Gegužės 3-iosios Konstitucijos atminimo medalis, Johann Georg Holtzhey, 1791 m., Krokovos nacionalinis muziejus / Kunigaikščių Cartoriškių muziejus.

Sejmik in a church, Jean-Pierre Norblin, 1809, National Museum in Kraków/ The Princes Czartoryski Museum. Seimelis bažnyčioje, Jean-Pierre Norblin, 1809 m., Krokovos nacionalinis muziejus / Kunigaikščių Cartoriškių muziejus.

Sejmik in front of a church, 1790, Jean-Pierre Norblin, National Museum in Kraków/ The Princes Czartoryski Museum. Seimelis prie bažnyčios, 1790 m., Jean-Pierre Norblin, Krokovos nacionalinis muziejus / Kunigaikščių Cartoriškių muziejus.

An allegory of Stanisław August's reign and the Constitution of the 3rd of May depicts an overcoming of the biggest flaws of the Commonwealth: anarchy, faction's spirit, prejudices, election (diamond) and achievements of the new order: honour, glory, security, force (circle). Friedrich John, 1791. The National Library of Poland.

Abiejų Tautų Respublikos trūkumų – anarchijos, partiskumo, prietarų, renkamo sosto (rombas) – įveikimą ir naujos tvarkos – garbės, slėvės, saugumo, jėgos (ratas) pasiekimą, Friedrichas Johnas, 1791 m., Lenkijos nacionalinė biblioteka.

CONSTITUTION OF MAY 3

GEGUŽĖS 3-IOSIOS KONSTITUCIJA

“PERSUADED THAT OUR COMMON FATE DEPENDS ENTIRELY UPON THE ESTABLISHING AND RENDERING PERFECT A NATIONAL CONSTITUTION [...] FREE FROM THE DISGRACEFUL SHACKLES OF FOREIGN INFLUENCE, PRIZING MORE THAN LIFE, AND EVERY PERSONAL CONSIDERATION, THE POLITICAL EXISTENCE, EXTERNAL INDEPENDENCE, AND INTERNAL LIBERTY OF THE NATION [...] WE DO SOLEMNLY ESTABLISH THE PRESENT CONSTITUTION.”

Nobility and Landowners

Article II of the Governance Act, entitled “Nobility and Landowners”, indicated a fundamental change in the definition of the ruling class. Effectively, it excluded from political life the landless nobility who could easily be corrupted by magnates. This change was sanctioned by the law on *sejmiki* of 24 March 1791, which is referred to in the Governance Act.

Towns Citizens

The townspeople of royal cities had been demanding systemic reforms since the beginning of the Great *Sejm*. On the 2nd of December 1789, during the so-called “Black procession”, they handed over their demands to the king. The draft law on cities was submitted to parliament in the spring of 1791, setting off a stormy debate and drawing opposition from the conservative part of the nobility. It was finally adopted in an amended version on the 18th of April 1791. The burghers of the royal cities gained the right to hold office and buy land, which entailed the possibility of ennoblement, and thus – the acquisition of political rights (Article III of the Governance Act).

Peasants Villagers

This agricultural class of people, the most numerous in the nation, consequently forming the most considerable part of its force, from whose hands flows the source of our wealth, we receive under the protection of national law and government.

Article IV of the constitution brought peasants into the nation, but guaranteed them little in return. True, contractual obligations between landowners and peasants were to come under government protection, but this applied only to future agreements. Obligations that pre-dated the constitution's ratification were not covered by guarantees.

Commemorative ribbon, 1791. National Museum in Krakow.
Atminimo kaspinas, 1791 m., Krokuvos nacionalinis muziejus.

Announcement of the Constitution of the 3rd of May, unknown artist, 1794, Museum of Warsaw.
Gegužės 3-iosios Konstitucijos paskelbimas, nežinomas dailininkas, 1794 m., Varšuvos muziejus.

“MŪSŲ VISŲ LIKIMAS PRIKLAUSO VIEN TIK NUO TAUTOS KONSTITUCIJOS ĮVEDIMO IR IŠTOBULINIMO [...] LAISVI NUO ŽEMINANČIŲ SVETIMOS PRIEVARTOS REIKALAVIMŲ, LABIAU UŽ GYVYBĘ, UŽ ASMENINĘ LAIMĘ BRANGINDAMI POLITINĘ EGZISTENCIJĄ IR TAUTOS IŠORINĘ NEPRIKLAUSOMYBĘ BEI VIDINĘ LAISVĘ [...] SU DIDŽIAUSIA DVASIOS TVIRTYBE PRIIMAME ŠIĄ KONSTITUCIJĄ.”

Bajorai žemvaldžiai

„Valdymo įstatymo“ antro straipsnio pavadinimas liudija, kad pakito bajorijos samprata. Jis reiškė, kad iš politinio gyvenimo šalinami tie, kurie neturėjo žemės ir galėjo būti didikų papirkinėjami. Bežemės bajorijos išstūmimą iš politinio gyvenimo sankcionavo 1791 m. kovo 24 d. seimelių įstatymas, kuriuo rėmėsi „Valdymo įstatymas“.

Miestai ir miestiečiai

Karališkųjų miestų miestiečiai nuo Didžiojo Seimo pradžios reikalavo santvarkos reformų. 1789 m. gruodžio 2 d. vadinamosios „juodosios procesijos“ dalyviai įteikė karaliui savo postulatus. Įstatymas dėl miestų pradėtas svarstyti 1791 m. pavasarį ir sukėlė audringus debatus bei konservatyviosios bajorų dalies pasipriešinimą. Galop 1791 m. balandžio 18 d. buvo priimta kompromisinė versija. Karališkųjų miestų miestiečiai gavo teisę eiti pareigas ir įgyti žemės, kas teikė galimybes įgyti bajorystę ir gauti politines teises („Valdymo įstatymo“ III straipsnis).

Valstiečiai valsčionys

Žmonės žemdirbius, iš kurių rankų trykšta gausiausia krašto turtų versmė ir kurie sudaro didžiausią tautos gyventojų dalį [...], priimame įstatymo ir krašto valdymo globon.

Konstitucijos IV straipsnis įtraukė valstiečius į tautą, bet suteikė jiems nedaug garantijų. Tiesa, valstiečių santykius su žemvaldžiais turėjo globoti valdžia, bet tai buvo taikoma tik tiems susitarimams, kurie turėjo būti sudaryti ateityje. Iki Konstitucijos įsigaliojimo nustatytų įpareigojimų garantijos neapėrė.

Stanisław August in a crown and monarch's robes hands the text of the May Act *Nova Sarmatarum Lex* to representatives of all estates, Allegory of the Constitution's adoption, unknown author, after 3.05.1791, National Museum in Krakow/The Prince's Cartoriski Museum.
Stanislovas Augustas su karūna ir monarcho apdarais įteikia visų luomų atstovams Gegužės įstatymo tekstą *Nova Sarmatarum Lex*, Konstitucijos priėmimo alegorija, nežinomas autorius, po 1791.05.03, Krokuvos nacionalinis muziejus / Kunigaikščių Cartoriskių muziejus.

A peasant at work and A female peasant of Samogitia, Jean-Pierre Norblin, 1817/1818, The National Library of Poland.
Dirbantis valstietis ir Žemaičių valstietė, Jean Pierre Norblin, 1817/1818 m., Nacionalinė biblioteka Varšuvoje.

Fidis Manibus ring ("For faithful hands"), given to those especially distinguished in work on the May 3rd Constitution, 1791/1792, The Royal Castle in Warsaw.
Žiedas Fidis Manibus („Iš tikrųjų rankomis“) įteiktas ypatingai nusipelnusiems dėl Gegužės 3-iosios (konstitucijos), 1791/1792 m., Varšuvos karališkoji pilis.

Allegory of the Constitution of the 3rd of May, Daniel Chodowiecki, 1792, The National Library of Poland.
Gegužės 3-iosios Konstitucijos alegorija, Daniel Chodowiecki, 1792 m., Lenkijos nacionalinė biblioteka.

CONSTITUTION OF MAY 3

GEGUŽĖS 3-IOSIOS KONSTITUCIJA

THE MUTUAL ASSURANCE OF THE TWO NATIONS

Having before our eyes a glorious, and to both nations, very worthy union and community [...], we enact this one, universal, inseparable Governance Act to serve the whole of our nation, the Polish Crown and the Grand Duchy of Lithuania.

The May 3rd Constitution was adopted through a compromise. Radical republicans agreed not to oppose a constitutional monarchy, while supporters of a unitary state accepted the arguments of those defending the Grand Duchy of Lithuania as a separate entity. An important role in the talks on preserving the dual Polish-Lithuanian character of the Commonwealth was played by Kazimierz Nestor Sapieha, marshal of the Lithuanian Confederation.

The postulates of Lithuanian envoys were unanimously adopted in the Mutual Assurance of the Two Nations, a resolution passed by the *sejm* on the 20th of October 1791, which "by the joint consent of both nations, the Polish Crown and the Grand Duchy of Lithuania", reaffirmed the existence of a bipartite Commonwealth comprised of the Kingdom of Poland and the Grand Duchy of Lithuania.

Lithuanians were to make up half of the Army and the Treasury Commission, as well as a third of the Police Commission. Representatives of the Polish Crown and Duchy of Lithuania were to alternately preside over the Military and Treasury Commissions. The Polish Crown and the Grand Duchy of Lithuania thus became equal political partners.

ABIEJŲ TAUTŲ TARPUSAVIO ĮŽADAS

Turėdami prieš akis garbingą ir abiem tautoms labai pritinkančią sąjungą ir bendriją [...] nutariame: turime vieną bendrą ir vieningą „Valdymo įstatymą“, tarnaujantį visai mūsų valstybei, Lenkijos Karūnai ir Lietuvos Didžiąjai Kunigaikštystei.

Gegužės 3 d. Konstitucija buvo priimta kompromiso keliu: radikalūs respublikonai nesipriešino konstitucinės monarchijos įvedimui, o unitarinės valstybės šalininkai nusileido Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės atskirumo gynėjų įtikinėjimui. Ypatingą vaidmenį derybose dėl Lenkijos ir Lietuvos dualizmo įtvirtinimo suvaidino Lietuvos konfederacijos seimo maršalas Kazimieras Nestoras Sapiega.

Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės atstovų siekiai buvo įgyvendinti 1791 m. spalio 20 d. Seimui vienbalsiai priėmus Abiejų Tautų tarpusavio įžado įstatymą, kuris „bendrai sutikus abiem – Lenkijos Karūnos ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės – tautoms“ teisino modifikuotą dvinarę Lenkijos karalystės ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Respubliką.

Lietuviai turėjo sudaryti pusę Iždo ir Karo komisijų bei trečdalį Policijos komisijos narių. Karo ir Iždo komisijoms paeiliui turėjo pirmininkauti Lietuvos ir Lenkijos atstovai. Lenkijos karalystė ir Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė tapo lygiaverčiais politiniais partneriais.

Portrait of Kazimierz Nestor Sapieha, Józef Peszka, circa 1791. National Museum in Warsaw. Kazimierzo Nestora Sapiegos portretas, Józefas Peška, apie 1791 m., Varšuvos nacionalinis muziejus.

Sejmik in a church, Jean-Pierre Norblin, 1808. Kórnik Library of the Polish Academy of Sciences. Seimelis bažnyčioje, Jean Pierre Norblin, 1808 m., Lenkijos mokslų akademijos Kórniko biblioteka.

1. W. Rawskie
2. W. Braclawskie
3. W. Pomorskie
4. W. Minstkie
5. W. Janklaskie
6. W. Czerniechowskie
7. W. Moldawskie
8. W. Krakowskie
9. W. Chelminskie
10. W. Mscislawskie
11. W. Sandomierskie
12. W. Kaliskie
13. W. Trockie
14. W. Sieradzkie
15. W. Wieloniskie
16. W. Legzyckie
17. W. Zamojskie
18. W. Brzeskie
19. W. Lubelskie
20. W. Maronietkie
21. W. Witebskie
22. W. Plocie
23. W. Nowogrodzkie
24. W. Belskie
25. W. Polockie
26. W. Lubelskie
27. W. Smoleńskie
28. W. Podolskie
29. W. Sandecka
30. W. Zatorska

Original manuscript of the Mutual Assurance of the Two Nations, Central Archive of Historical Records. Abiejų Tautų tarpusavio įžado originalas. Vyriausios senųjų aktų archyvas Varšuvoje.

CONSTITUTION OF MAY 3

GEGUŽĖS 3-IOSIOS KONSTITUCIJA

CONSTITUTION AND SOCIETY

In February 1792, local assemblies (*sejmiki*) throughout the Commonwealth gathered to elect judges to the tribunals. The constitution's supporters used this opportunity to test the attitude of the nobility towards the Governance Act passed on the 3rd of May.

Most of the local assemblies supported the new law. Some *sejmiki* swore on the constitution, while others professed their loyalty or thanked the authors of the new law. Only about one in ten of the assemblies refused to take a position, passing over the matter in silence. The strongest backing for the Governance Act was shown in the Grand Duchy of Lithuania, where every *sejmiki* agreed to the constitution. Support was less unanimous in the Polish Crown lands. Shortly after its publication, the document was translated into Lithuanian. This is the first text of such historical significance in the Lithuanian language that has survived until today.

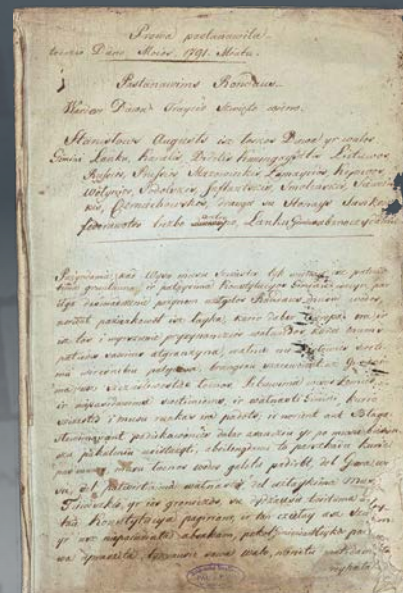
The nobility, which had acquired a reputation for anarchy and indifference to the flaws of the political system, almost completely altered its views during the 30 year reign of Stanisław August. The vision of a model citizen brought up according to Stanisław Konarski's educational programme was transformed from a misty ideal into a tangible reality. The process of drafting the Constitution reconciled old opponents. Besides the king, even some former participants in the Bar Confederacy took part, among them Adam Stanisław Krasiński and the grand hetman of Lithuania, Michał Kazimierz Ogiński.

KONSTITUCIJA IR VISUOMENĖ

1792 m. vasario mėn. visoje Respublikoje susirinko seimeliai, kurie turėjo išrinkti tribunolų teisėjus. Konstitucijos šalininkai pasinaudojo šia proga, kad įvertintų bajorijos požiūrį į gegužės 3 d. priimtą „Valdymo įstatymą“.

Dauguma seimelių parėmė naująjį įstatymą. Dalis jų prisiekė Konstitucijai, kiti išreiškė ištikimybę arba padėkojo naujojo įstatymo autoriams. Tik kas dešimtas seimelis Konstituciją nutylėjo. Didėsio palaikymo nei Lenkijoje „Valdymo įstatymas“ susilaukė Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje, čia Konstitucijai pritarė visi seimeliai. Netrukus po jo paskelbimo dokumentas buvo išverstas į lietuvių kalbą. Tai pirmas tokio lygio politinis tekstas lietuvių kalba, išlikęs iki mūsų dienų kaip lietuvių kalbos paminklas.

Per 30 Stanislovo Augusto viešpatavimo metų anarchiška, Respublikos ydų nepaisanti bajorija beveik visiškai pakeitė savo pažiūrą. Naujas pilietis, suformuotas pagal Stanislovo Konarskio programą, iš sunkiai pasiekiamo idealo virto tikrove. Konstitucijos kūrimo procesas suvienijo buvusius priešininkus. Jame šalia karaliaus dalyvavo taip pat ir buvę Baro konfederacijos dalyviai, be kitų, Kameneco vyskupas Adamas Stanisławas Krasinskis ir LDK etmonas Mykolas Kazimieras Oginskis.

Manuscript of the May 3rd Constitution translated into Lithuanian, The Library of the Polish Academy of Arts and Sciences and the Polish Academy of Sciences. Gegužės 3-iosios Konstitucijos rankraštis lietuvių kalba, Lenkijos mokslų akademijos biblioteka Krokuvoje.

“Gathered together [...] in agreement, united, unanimous, we raised our hands and solemnly swore before God and homeland that we would defend the Governance Law [...] enacted by the current parliament, as well as our country's entire territory, with all of our human strength. [Grodno *sejmik*]

Especially fervent in the presence of God, we unanimously and without contradiction swore an oath to the Constitution of the 3rd of May 1791, pledging to defend it, even at the cost of shedding our blood or losing our lives and property. [Chelms *sejmik*]

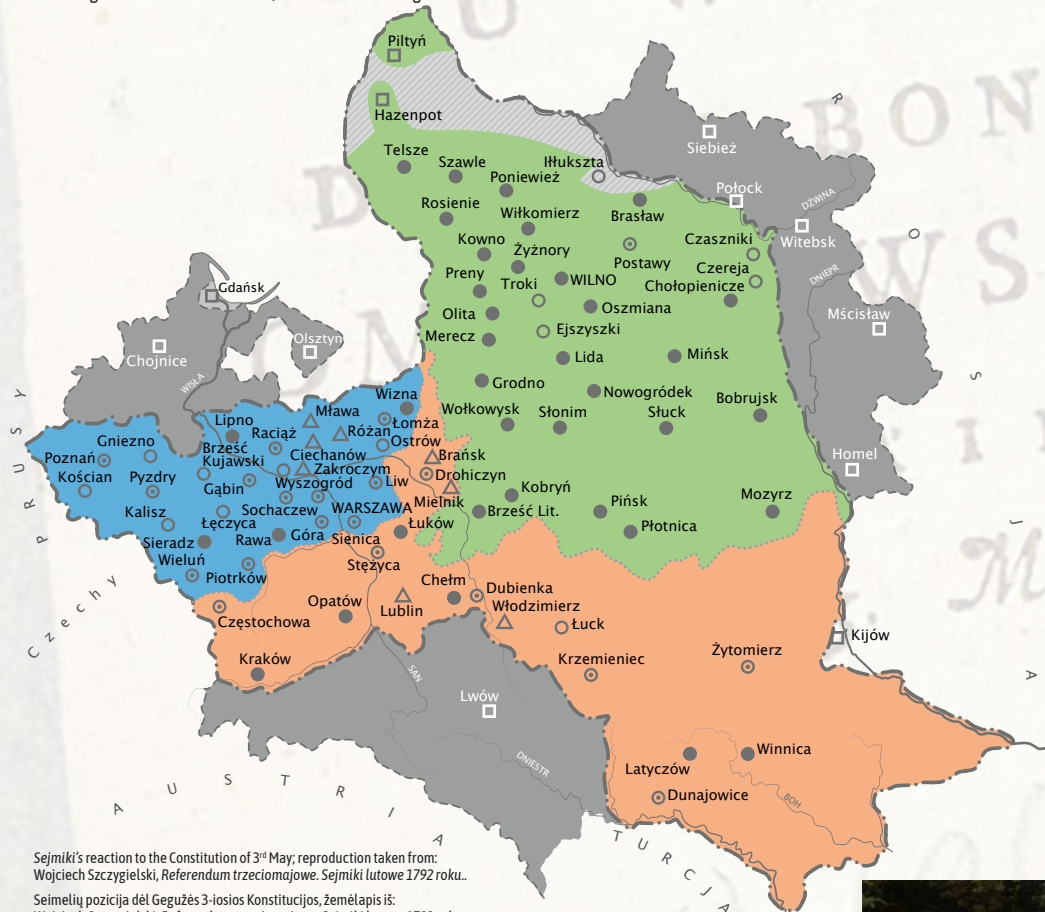
The Governance Act of the Third and Fifth of May of the past year [...] we accept as valid, and legally binding. [Trokis *sejmik*]

Visi susirinkusieji [...] sutartinai, neatskiriama, vieningai ištisėme rankas į Viešpatį, iškilmingai prisiekėme Jo akivaizdoje mūsų Tėvynei, kad visomis žmogaus jėgomis vykdysime tame Seime priimtą „Valdymo įstatymą“ ir ginsime jo nepažeidžiamumą lygiai taip pat, kaip ir krašto vientisumą [Gardino seimelis].

Ypatingai įkvėpti Viešpačiui dalyvaujant, be mažiausių ginčų vienbalsiai prisiekėme praėjusiais 1791 metais Gegužės trečiąją priimtai Konstitucijai, taip pat ginti ją praliedami kraują ir skirdami tam savo turtus [Chelmo seimelis].

Praėjusių metų Gegužės trečiosios ir penktosios „Valdymo įstatymą“ [...] laikome teisėtu ir galiojančiu [Trakų seimelis].

Supporters of the constitution gathered around a Freedom monument, inspired by the famous print by Franciszek Smuglewicz. A social gathering in the park, Kazimierz Wojniakowski, 1797. National Museum in Warsaw. Konstitucijos šalininkų grupelė prie Laivės paminklo, kuris sukurtas pagal garsų Pranciškaus Smuglewicza piešinį: Bičiulių susirinkimas parke, Kazimieras Voiniakovskis, 1797 m., Varšuvos nacionalinis muziejus.

Sejmiki's reaction to the Constitution of 3rd May; reproduction taken from: Wojciech Szczygielski, *Referendum trzecimajowe. Sejmiki lutowe 1792 roku.*

Seimelių pozicija dėl Gegužės 3-iosios Konstitucijos, žemėlapis iš: Wojciech Szczygielski, *Referendum trzecimajowe. Sejmiki lutowe 1792 roku.*

LEGEND:
LEGENDA:

- oath prisiekė
- ⊙ engagement pasijudėjo remti
- thanks padėjo
- △ concealment nutylėjo
- country border valstybių sienos
- lands lost after and partition po I padalijimo prarastos teritorijos
- provincial boundaries provincijų ribos
- ▨ lean leninės Žemės

Coats of arms of Sialia and Retowa confirmed by privileges of Stanisław August, Lithuanian Metrica, no. 556 (The Book of Public Affairs, nr 35). Sialia ir Rietavo miestų herbai patvirtinti Stanislovo Augusto privilegijomis. Lietuvos Metrika, kn. 556 (Viešųjų reikalų knyga 35).

CONSTITUTION OF MAY 3
GEGUŽĖS 3-IOSIOS
KONSTITUCIJA

OPINIONS ABOUT
THE CONSTITUTION

The adoption of the May 3rd Constitution resonated widely in Europe. The foreign press praised the new political system's advantages and the peaceful way in which it was introduced. For many thinkers – especially the English conservative philosopher Edmund Burke – the events in the Commonwealth were a positive example of change to set against the French Revolution and the Jacobin Reign of Terror. The Commonwealth's peaceful revolution was judged differently by the rulers of neighbouring powers, who were not pleased at the prospect of a stronger Polish-Lithuanian state.

We have seen anarchy and servitude at once removed; a throne strengthened for the protection of the people, without trenching on their liberties; all foreign cabal banished, by changing the crown from elective to hereditary [...] Not one man incurred loss or suffered degradation. All, from the king to the day labourer, were improved in their condition. Everything was kept in its place and order; but in that place and order everything was bettered.

[Edmund Burke,
An Appeal from the New to the Old Whigs, 1791]

KONSTITUCIJOS
VERTINIMAI

Gegužės 3-iosios Konstitucijos priėmimas sukėlė platų atgarsį Europoje. Užsienio spauda deramai įvertino ne tik naujos santvarkos pranašumus, bet ir taikų jos įvedimo būdą. Anot daugelio mąstytojų – ypač Edmundo Burke'o, – įvykiai Abiejų Tautų Respublikoje buvo pozityvus pavyzdys Prancūzijos revoliucijos ir Jakobinų teroro fone. Kitaip revoliuciją Respublikoje vertino kaimyninių valstybių valdovai, kurių nedžiugino Lenkijos ir Lietuvos valstybės sustiprėjimo perspektyvos.

Pamatėme, kaip tuo pat metu šalinama anarchija ir vergiškumas, stiprinamas sostas dėl visuomenės apsaugos, nepažeidžiant jos laisvų, šalinant bet kokias svetimas intrigas, pakeičiant karaliaus renkamumą paveldėjimu. [...] Niekas nepatyrė praradimo nei pajuto pažeminimo. Visi, nuo karaliaus iki samdomo darbininko, pataisė savo padėtį. Viskas išsaugojo savo vietą ir tvarką, bet visa toje vietoje ir tvarkoje pasitaisė.

[Edmund Burke,
Naujųjų vėgų kreipimasis į senuosius, 1791]

Portrait of Edmund Burke, Friedrich Wilhelm Bollinger, before 1825, Polona.
Edmundo Burke'o portretas, Friedrichs Vilhelmas Bollingeris, prieš 1825 m., Polona.

Portrait of Wenzel Anton von Kaunitz, unknown artist, before 1800, Polona.
Wenzlio Antono Kaunitzo portretas, nežinomas autorius, prieš 1800 m., Polona.

Poles have just dealt a fatal blow to the Prussian monarchy, introducing a hereditary throne and giving themselves a constitution better than the English one.

Ewald Friedrich von Hertzberg, Prussian Minister of Foreign Affairs, 12.05.1791

Lenkai ką tik sudavė mirtiną smūgį prūsų monarchijai įteisinę paveldimą sostą ir priėmė sau konstituciją, geresnę negu anglų.

Ewald Friedrich von Hertzberg,
Prūsijos užsienio reikalų ministras,
1791.05.12.

I have seen the Empress, Prince Potemkin and Count Ostermann deeply alarmed by the idea that Poland under the hereditary dynasty will come to rise in importance, when, on the contrary, they consider it a primary interest for neighbouring states, that it never comes out of its state of nothingness.

Ludwig von Cobenzl, Austrian Ambassador to Saint Petersburg, 9 or 10.05.1791

Mačiau imperatorę, kunigaikštį Potemkiną ir grafą Ostermanną labai susirūpinusius dėl minties, kad Lenkija su paveldima dinastija įgaus reikšmę, kai čia, priešingai, kaimyninės valstybės pirmos eilės reikalu laiko tai, kad ji niekada neišeitų iš savo niekinės būsenos.

Ludwig von Cobenzl, Austrijos ambasadorius Sankt Peterburge 1791.05.09 ar 10,

This is an excellent Constitution, dictated by justice, enlightenment [and] understanding, and built on inalienable human rights.

„The Times“, 15.06.1791

Štai yra tobula Konstitucija, padiktauta teisingumo, Apšvietos, supratimo ir pastatyta ant neatsiejamų žmogaus teisių.

„The Times“, 15.06.1791

Reading this constitution [...] allows you to comfort in a certain way the friends of mankind, [...] [who] see in it the golden middle way between the arbitrariness of monarchy and the anarchic will of democracy, the love of order, the effectiveness of executive power combined with national independence. This is the work of a philosopher king, who was able to gather several virtuous and enlightened citizens around the throne and use their support for the good of his homeland.

„Nouvelles Extraordinaires de Divers Endroits“, 1791 07 02, comment by the editor, Jean Luzac

Tos konstitucijos skaitymas [...] leidžia tam tikru būdu nudžiuginti žmonijos bičiulius, [...] [kurie] mato joje aukso vidurį tarp monarchijos arbitralumo ir anarchiškos demokratijos savivalės, tvarkos pomėgį, vykdomosios valdžios veiksmingumą, susietą su tautos nepriklausomybe. Tai – karaliaus-filosofo, sugebėjusio sutelkti kelis dorybingus ir išsilavinusius piliečius aplink sostą ir pasinaudojį jų parama vardan tėvynės gerovės, kūrinys.

„Nouvelles Extraordinaires de Divers Endroits“
[„Leidenso laikraštis“], 1791 07 02, redaktorius
Jeano Luzako komentaras

In a Republic of Nobles [and] a land of captivity for the rest of the population, freedom was restored to all and political rights granted to the inhabitants of cities. This was done without bloodshed, without violence. Not a single soldier appeared, and the people were not armed.

„Gazette Nationale ou le Moniteur Universel“
[official journal of the French government],
22.05.1791

We can say without exaggeration that last year in Poland, on one day, a nation of free people was born. We witnessed a government revolution, beneficial to the nation, planned, announced and implemented by the king.

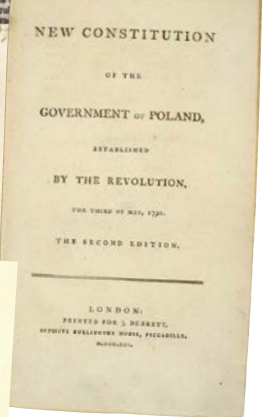
„Columbia Centinel“ (Boston), 1792 01 04

Bajorų respublikoje, nelaisvės kitiems žmonėms šalyje, buvo visiems gražinta laisvė ir pripažintos politinės teisės miestų gyventojams. Tai įvyko be kraujo praliejimo, be smurto naudojimo. Nepasirodė nė vienas karys, o žmonės nebuvinkluoti.

„Gazette Nationale, ou le Moniteur Universel“
[prancūzų vyriausybės spaudos organas],
1791 05 22

Galime be perdėjimo pasakyti, kad Lenkijoje praėjusiais metais per vieną dieną gimė laisvų žmonių tauta. Matėme ten valdymo revoliuciją, naudingą tautai, planuotą, paskelbtą ir įvestą karaliaus.

„Columbia Centinel“ (Bostonas), 1792 01 04

A copy of the "Lejdenjska Gazette", informing about the adoption of the Constitution of the 3rd of May, Bayerische Staatsbibliothek.

„Leidenso laikraštis“ numeris, pranešęs apie Gegužės 3-iosios Konstitucijos priėmimą, Bayerische Staatsbibliothek.

Courier du Bas-Rhin, Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt.

Courier du Bas-Rhin, Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt.

Forme constitutionnelle décrétée par acclamation dans la séance du 3 mai, et sanctionnée à l'unanimité dans la séance suivante du 5 mai 1791 – a French translation of the May 3rd Constitution from a Warsaw printing house, Polona.

Forme constitutionnelle décrétée par acclamation dans la séance du 3 mai, et sanctionnée à l'unanimité dans la séance suivante du 5 mai 1791 – Gegužės 3-iosios Konstitucijos vertimas į prancūzų kalbą, Varšuvos spaustuė, Polona.

Forme constitutionnelle de la Pologne décrétée par acclamation dans la séance du 3 mai, et sanctionnée à l'unanimité dans la séance suivante du 5 mai 1791: d'après l'original imprimé à Varsovie – a French translation of the Constitution of the 3rd of May from a Parisian printing house, Polona.

Forme constitutionnelle de la Pologne décrétée par acclamation dans la séance du 3 mai, et sanctionnée à l'unanimité dans la séance suivante du 5 mai 1791: d'après l'original imprimé à Varsovie – Gegužės 3-iosios Konstitucijos vertimas į prancūzų kalbą, Paryžiaus spaustuė, Polona.

New constitution of the government of Poland, established by the revolution, the third of May, 1791. – English translation of the May 3rd Constitution, Polona.

New constitution of the government of Poland, established by the revolution, the third of May, 1791 – Gegužės 3-iosios Konstitucijos vertimas į anglų kalbą, Polona.

Neue Konstitution von Pohlen vom 3 May 1791 – German translation of the May 3rd Constitution, Polona.

Neue Konstitution von Pohlen vom 3 May 1791 – Gegužės 3-iosios Konstitucijos vertimas į vokiečių kalbą, Polona.

Report on the adoption of the May 3rd Constitution in Le Moniteur, 22.05.1791, University of Warsaw Library.

Pranešimas apie Gegužės 3-iosios Konstitucijos priėmimą leidinyje Le Moniteur, 1791.05.22, Varšuvos universiteto biblioteka.

Portrait of Girolamo Lucchesini, Friedrich Wilhelm Bollinger, 1795, GLEIMHAUS Museum der deutschen Aufklärung.

Girolamo Lucchesini'o portretas, Friedrich Wilhelm Bollingeris, 1795, GLEIMHAUS Museum der deutschen Aufklärung.

Portrait of Ewald Friedrich von Herzberg, Karl Traugott Riedel, 1820–1829, Polona.

Evaldo Friedricho von Herzbergo portretas, Karlas Traugotas Riedelis, 1820–1829 m., Polona.

CONSTITUTION OF MAY 3

GEGUŽĖS 3-IOSIOS KONSTITUCIJA

TARGOWICA

After negotiations with Empress Catherine II, the constitution's opponents, led by Stanisław Szczęśny Potocki, Seweryn Rzewuski, Franciszek Ksawery Branicki and Szymon Kossakowski, signed an act of confederation on the 27th of April 1792 in Saint Petersburg. The document was announced on May 14th at Targowica, ostensibly on Commonwealth territory, shortly before Russian troops invaded the country.

Supporters of the Targowica Confederation claimed that Jacobin radicalism was spreading in Warsaw and that the Governance Act meant the proscription of freedoms hitherto guaranteed by Russia and Catherine II.

On the northern front, the Russian army reached Brest, 200 kilometres east of Warsaw. In the south, Crown Commander Prince Józef Poniatowski delayed the Russians' march towards the River Bug. Of particular importance were Commonwealth victories at the Battle of Zieleńce and the hard-fought defence of the river crossing at Dubienka, where a corps under the command of Tadeusz Kościuszko repulsed vastly superior Russian forces.

On the 25th of July 1792, deciding to "save what can be saved", Stanisław August decided to join the Targowica Confederation. What could not be saved was the May 3rd Constitution and the reforms of the Great Sejm. The sejm in Grodno – the last in the history of the Polish-Lithuanian Commonwealth – brought shame in its final act by formally agreeing to the second partition and the abolition of the Governance Act.

Meanwhile, in a now-occupied country, preparations began for an insurrection, later known as the Kościuszko Uprising

TARGOVICA

Konstitucijos priešininkai su Stanisławu Feliksu Potockiu, Severinu Ževuskiu, Pranciškumi Ksaveru Branickiu ir Simonu Kosakovskiu priešąkyje po derybų su imperatore Jekaterina II 1792 m. balandžio 27 d. Sankt Peterburge pasirašė konfederacijos aktą. Tas dokumentas buvo paskelbtas Targovicoje gegužės 14 d., prieš pat Rusijos kariuomenės įsiveržimą į Respublikos žemes.

Targovicos konfederatai teigė, kad Varšuvoje plinta jakobinų radikalizmas, o „Valdymo įstatymas“ reiškia laisvės, kurios garantu buvo Jekaterina II, panaikinimą.

Šiauriniame fronte Rusijos armija pasiekė Brastą. Pietuose Karūnos kariuomenei vadovavęs kunigaikštis Juzefas Poniatovskis pristabdė rusų žygiavimą prie Būgo. Ypač reikšmingas buvo pergalingas mūšis prie Zelenko bei įnirtingos kautynės prie Dubenkos, kur kovėsi Tado Kosciuškos vadovaujamas korpusas.

1792 m. liepos 25 d. Varšuvoje Stanislovas Augustas nutarė prisidėti prie Targovicos konfederacijos ir „gelbėti, ką įmanoma išgelbėti“. Bet Gegužės 3-iosios Konstitucijos ir Didžiojo Seimo reformų išgelbėti nepavyko, o seimas Gardine – paskutinis Abiejų Tautų Respublikos istorijoje – įsirašė į istoriją kaip gėdingas, palaiminęs antrąjį padalijimą ir „Valdymo įstatymo“ panaikinimą.

O tuo metu okupuotame krašte prasidėjo pasiruošimas sukilimui, kuris po to buvo pavadintas Kosciuškos sukilimu.

Portrait of Prince Józef Poniatowski, 1792, Joseph Grassi, 19th century. The Royal Castle in Warsaw.
Kunigaikščio Juzefo Poniatovskio portretas, 1792 m., Joseph Grassi, XIX a., Varšuvos karališkoji pilis.

Portrait of Tadeusz Kościuszko, Karl Schweikart, after 1802. Museum of King Jan III's Palace at Wilanów.
Tado Kosciuškos portretas, Karl Schweikart, po 1802 m., Karaliaus Jono III rūmų muziejus Viliane.

Portrait of Stanisław Szczęśny Potocki, Giovanni Battista Lampi, 1788-1791, National Museum in Warsaw.
Stanisławo Felikso Potockio portretas, Giovanni Battista Lampi, 1788-1791 m., Varšuvos nacionalinis muziejus.

Portrait of Józef Kossakowski, Jan Dmęł, circa 1812, National Museum in Warsaw.
Juzapo Kosakovskio portretas, Janas Dmęlis, apie 1812 m., Varšuvos nacionalinis muziejus.

Portrait of Seweryn Rzewuski as field hetman dressed in the uniform of commander of the Crown Regiment of Foot with the Military Orders of the White Eagle and St. Stanisław, unknown artist, circa 1776, National Museum in Warsaw.
Severino Ževuskius Lenkijos Karūnos lauko peštininkų pulko vado munduru, su Baltąjo Erlio ir šv. Stanislovo ordinais portretas, nežinomas dailininkas, apie 1776 m., Varšuvos nacionalinis muziejus.

Portrait of Szymon Kossakowski, Jan Dmęł, circa 1812, National Museum in Warsaw.
Simono Kosakovskio portretas, Janas Dmęlis, apie 1812 m., Varšuvos nacionalinis muziejus.

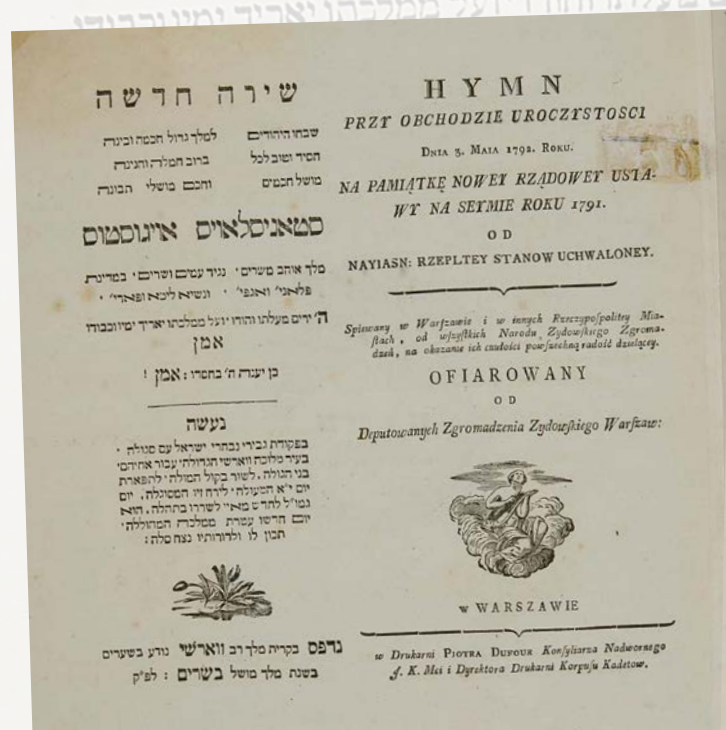
Ignacy Massalski – the first president of the Commission for National Education (KEN), Portrait of Ignacy Massalski, Franciszek Smugiewicz, 1785/1786, The Royal Castle in Warsaw.
Ignatas Masalskis buvo pirmuoju Nacionalinės Edukacijos komisijos pirmininku. Ignato Masalskio portretas, Pranciškus Smuglevičius, 1785/1786 m., Varšuvos karališkoji pilis.

ANNIVERSARY CELEBRATIONS

The first anniversary of the Governance Act grew to the rank of a national holiday. In the capital, military units gathered not just to watch over the monarch's security, but also to mark the occasion. A public session of the *sejm* took place at the Holy Cross Church. Before the unofficial portion of the programme began – which included festivals, receptions, musical and stage performances – the king, accompanied by legislators, dignitaries, foreign diplomats, soldiers and a crowd of several thousand, went to Ujazdów to lay a foundation stone at the Temple of Divine Providence – a votive offering for the enactment of the Governance Law. The event was accompanied by a gun salute. Jakub Kubicki's classicist design was never completed due to the fall of the Commonwealth. Only a small chapel was built, which throughout the 19th century became a place where Poles illegally celebrated the anniversary of the constitution's adoption. In 1920, after Poland had regained its independence, the *sejm* adopted a law "on redeeming the vow made by the Four-Year *Sejm* to erect a temple in Warsaw dedicated to Divine Providence". These plans also came to nothing. Only in the 21st century was the will of the drafters of the May 3rd Constitution fulfilled.

In Vilnius, the first anniversary of the constitution's adoption was marked by celebrations organised by the mayor of the city and Lithuania's standard-bearer, Antoni Tyzenhaus, Vilnius University rector Marcin Poczebott and the Grand Chancellor of the Duchy of Lithuania, Aleksander Michał Sapieha. A procession of municipal officials bearing the text of the constitution proceeded down the garlanded streets to the Church of St. John, where it was placed on the altar in front of a portrait of the king. The university held a solemn ceremony attended by Tyzenhaus, city officials and numerous guests. In the evening, the municipality hosted a ball.

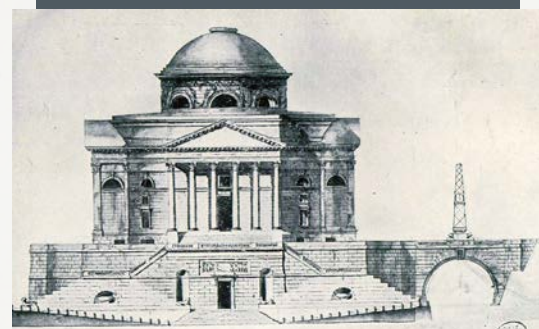
Hymn for the first anniversary of the adoption of the May 3rd Constitution, presented in four languages: Yiddish, Polish, German, and French, 1792, Polona.
Himnas Gegužės 3-iosios Konstitucijos priėmimo pirmųjų metų rinktinės kalbomis: jidiš, lenkų, vokiečių ir prancūzų, 1792 m., Polona.

PIRMŲJŲ METINIŲ IŠKILMĖS

„Valdymo įstatymo“ priėmimo pirmosios metinės įgavo oficialios šventės statusą. Varšuvoje susitelkė gausios kariuomenės pajėgos, kurios turėjo ne tik užtikrinti monarcho saugumą, bet ir suteikti iškilmingumo šventei. Šv. Kryžiaus bažnyčioje įvyko vieša Seimo luomų sesija. Kol prasidėjo neoficiali dalis – šventiniai priėmimai ir pasirodymai, karaliaus, lydimas parlamentarų, dignitorių, užsienio šalių ambasadorių, kariuomenės ir daugiataukstantinės minios, nuvyko į Ujazdovą, kad aidint garbės salvėms įmūrėtų kertinį akmenį Dievo Apvaizdos šventyklos – aukos už „Valdymo įstatymo“ priėmimą – statybai. Klasicistinis Jakubo Kubickio projektas nebuvo įgyvendintas, planus nubraukė Abiejų Tautų Respublikos žlugimas. Iškilo tik nedidelė koplyčia, prie kurios lenkai visą XIX a. nelegaliai minėjo eilines Konstitucijos priėmimo metines. Kai Lenkija atgavo nepriklausomybę, 1920 m. Seimas priėmė įstatymą „Dėl Ketverių metų Seimo įžado įvykdymo, Dievo Apvaizdos titulo šventovės pastatydinimo Varšuvoje“. Tie planai taip pat nebuvo įgyvendinti. Tik tai XXI a. išsipildė Gegužės 3-iosios Konstitucijos kūrėjų valia.

Vilniuje iškilmes Konstitucijos priėmimo metinių proga 1792 m. suorganizavo miesto prezidentas Vilniaus vėliavininkas Antanas Tyzenhausas, Vilniaus universiteto rektorius Martynas Počobutas ir LDK didysis kancleris Aleksandras Mykolas Sapiega. Tarp papuoštųjų namų praėjo Vilniaus magistrato eiseną, kurios metu į Šv. Jonų bažnyčią buvo nuneštas konstitucijos tekstas ir padėtas ant altoriaus prieš valdovo portretą. Vilniaus universitete įvyko iškilmingas posėdis, kuriame dalyvavo A. Tyzenhausas, miesto magistratas ir kvietiniai svečiai. Vakare magistratas surengė priėmimą su pokyliu.

Elevation of the Temple of Divine Providence. Jakub Kubicki, in: Zygmunt Batowski, Temple of Divine Providence from 1791, Warszawa 1930, The National Library of Poland.
Dievo Apvaizdos bažnyčios fasado vaizdas. Jakubas Kubickis, iš: Zygmunt Batowski, Świątynia Opatrzności z r. 1791, Warszawa 1930, Lenkijos nacionalinė biblioteka.

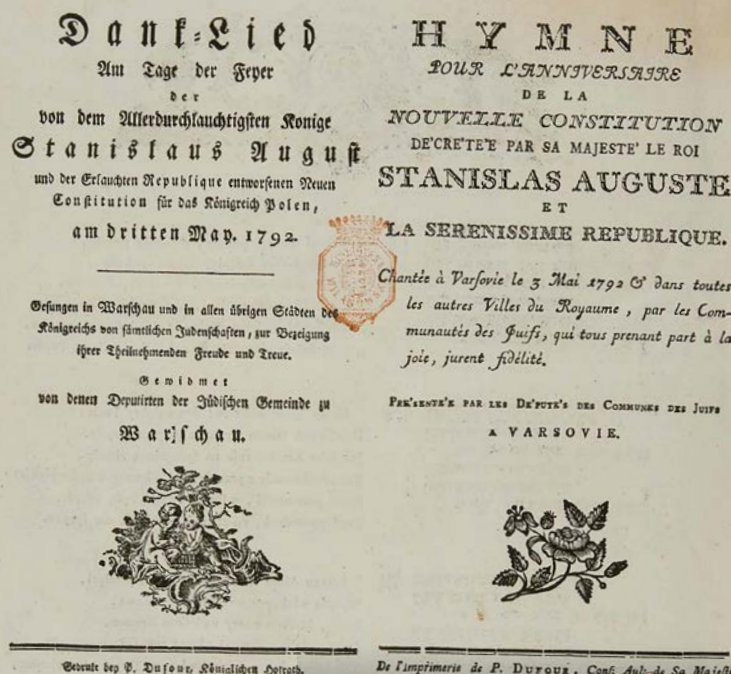

Allegory on the first anniversary of the adoption of the May 3rd Constitution, showing a man with the features of Stanisław August dressed as a Roman ruler, Karol Michał Groll, 1792, National Museum in Warsaw.

Allegorija Gegužės 3-iosios Konstitucijos priėmimo pirmųjų metinių proga, kurioje pavaizduotas Stanisław Augusto veido bruozų vyras romėnų vado apdarais, Karolis Michalas Grolis, 1792 m., Varšuvos nacionalinis muziejus.

Allegory on the first anniversary of the adoption of the May 3rd Constitution representing Stanisław August in antique robes with an olive branch in his hands, 1792, National Museum in Warsaw.

Allegorija Gegužės 3-iosios Konstitucijos priėmimo pirmųjų metinių proga, kurioje pavaizduotas Stanisław Augustas antikiniiais apdarais, su alyvmedžio šakele rankoje, 1792 m., Varšuvos nacionalinis muziejus.

The cornerstone for the foundation of the Temple of Divine Providence was laid with a golden trowel and hammer, later given to Kiev deputy Hilary Chojek – representative of a region which voluntarily raised money for the temple's construction costs, Jan Gottlieb Kivert, 1792, National Museum in Kraków.
Kertinis akmuo Dievo Apvaizdos šventovės statybai buvo įmūrėtas auksine mentele ir plakutu, kuriuos paskui gavo pašalintinis Janas Chojekis iš Kijevo – valdijos, kuri savanoriškai rinko lėšas šventovės statybai, atstovas. Janas Gottlibas Kivertas, 1792 m., Krokuvos nacionalinis muziejus.

CONSTITUTION OF MAY 3

GEGUŽĖS 3-IOSIOS KONSTITUCIJA

JANKIEL'S CONCERT

After the third partition and fall of the Commonwealth, the Governance Act became a symbol of patriotism and reform efforts to save the homeland. Its ideals became a reference point for politicians and cultural figures. The Constitution had become one of the national myths, "a political testament of bygone Poland", as poet Adam Mickiewicz described it.

A great role in the perpetuation of the this historical memory was played by the poem "A Lithuanian's May Third", written in April 1831 by the Lithuanian poet Rajnold Suchodolski on the 40th anniversary of the Governance Act. The poem, set to music, was turned into a revolutionary song during the November Uprising and became one of Poland's most famous Polish patriotic anthems, helping set the literary template for May 3rd observances.

A symbolic imagining of the Governance Act was included by Adam Mickiewicz in his epic poem "Master Thaddeus", where the sounds of the May 3rd Polonaise touched listeners of the Jewish musician Jankiel.

JANKELIO KONCERTAS

Po trečiojo padalijimo ir Abiejų Tautų Respublikos žlugimo „Valdymo įstatymas“ tapo patriotizmo ir reformatoriškų veiksmų, kuriais siekta išgelbėti Tėvynę, simboliu. Į jo idealus apeliavo politikai ir kultūros žmonės. Konstitucija tapo vienu iš tautinių mitų, „senosios Lenkijos politiniu testamentu“, kaip tai apibūdino dainius Adomas Mickevičius.

Didelį vaidmenį įamžinant Gegužės 3-iosios Konstitucijos reikšmę atliko iš Lietuvos kilusio Rejnoldo Suchodolskio eilėraštis Lietuvos Gegužės 3-ioji, parašytas 1831 m. balandžio mėnesį „Valdymo įstatymo“ priėmimo 40-ųjų metų proga. 1830–1831 m. sukilimo metu jis tapo revoliucine daina ir viena populiariausių lenkų patriotinių dainų, formuojančių literatūrinį Gegužės 3-iosios šventės įvaizdį.

Simbolinį „Valdymo įstatymo“ vaizdą sukūrė Adomas Mickevičius poemoje „Ponas Tadas“, „Gegužės 3-iosios polonezo“ garsai sujaudino žydų muzikanto Jankelio koncerto klausytojus.

Jankiel (Władysław Kowalski) plays the cymbals: Still from the movie set of Andrzej Wajda's Master Thaddeus in Turawa Wola, 1998. PAP/photo. Przemek Wierchowski.

Jankielis (Władysław Kowalski) groja su cimbalais: Andrzej Wajdas filmo „Ponas Tadas“ (1998) planas, Polska Agencja Prasowa, Przemek Wierchowski nuotr.

Rajnold Suchodolski was a poet, independence activist, and soldier of the November Uprising. Heavily wounded during the battle for Warsaw, upon hearing of the city's capitulation, he tore off his bandages and died of blood loss. Among his best-known verses are A Lithuanian's May Third (May Third Mazurek, May Third Polonais), The Kościuszko Polonaise (Look, Kościuszko, on us from heaven) and A Revolutionary Song (Carry on brothers of the sword); Varsovie. Épisode en 1831 (A dying soldier of freedom), Charles-Michel Guilbert d'Anelle, 1849, Polish Army Museum.

Rejnoldas Suchodolskis – poetas, nepriklausomybės veikėjas, 1830–1831 m. sukilimo karys. Sunkiai sužeistas per kovas dėl Varšuvos, išgirdęs apie sostinės kapituliaciją, nuplėšė tvarščius ir mirė nukraujavęs. Jo plunksnai, be kitų, priklausio „Lietuvio Gegužės 3-ioji“ („Gegužės 3-iosios mazurka“, „Gegužės 3-iosios polonezas“), „Kościuškos polonezas“ ir „Revoliucinė daina“ („Toliau broliai prie ginklų“). Varsovie. Épisode en 1831 („Mirstantis laisvės karys“), Charles-Michel Guilbert d'Anelle, 1849 m., Lenkijos kariuomenės muziejus.

“

There comes a sound
From many strings, like a janissary band
With cymbals, drums, and bells. The tune is clear:
The Third of May Polonaise! Its lively air
Breathes joy, pours joy on all. Every young girl
Is drawn to dance, the young men can't stand still.
The old folk, though, recall the celebration
Of concord between the monarch and the nation—
After the Third of May, in the town hall
Senate and Sejm put on a splendid ball.
“Long live the King!” all called to one another—
“The Sejm! The Nation! All estates together!”
The Maestro plays with growing forcefulness.
A false chord, though, grates like a serpent's hiss
Or metal on glass; the listeners' happy mood
Is suddenly troubled by disquietude.
Could the instrument be out of tune, they wonder,
Saddened and alarmed; did the musician blunder?
Not this musician! He strikes repeatedly
That treacherous note, disturbs the melody.
The false chord loudens—sullen, confederated
Against the other notes that are united.
The Steward gets it first: he hides his face,
Crying: “I know! That's Targowica's voice!”
At once the string of evil omen snaps.

Trečiosios Gegužės tai polonezas, ponai!
Gaivindamos ausis, džiaugsmu jas girdė stygos,
Jaunimas veržės šokt, ant vietos nenustygo,
O seniams muzika vėl priminė tą datą,
Ir Trečią Gegužės, ir seimą, ir senatą,
Kur šlovino po to per iškilmingą balių
Jau susitaikiusį su liaudimi karalių,
Kai šaukė šokdami „valio“ karaliui savo,
Kai seimui, Lenkijai ir luomams jie valiovo!
Bet ritmas keitėsi, garsai tarytum širdo,
Tarytum šnypščianti gyvatė pasigirdo,
Lyg stiklo, braukomo geležimi, džeržgimas –
Linksmybę sudrumstė negeras nujautimas.
Senos melodijos jau nieks neatpažįsta:
Cimbalai netvarkoj? Ar muzikantas klysta?
Bet ne – jis ir toliau džeržgeno sąmoningai
Tą stygą, skambančią atžagariai, grėsmingai,
Tiktai dabar prie jos niaurus akordas kūrės,
Prieš tonų santarvę jis augo, kilo, būrės,
Gervazas pagaliau sušuko: „Gėdai Ponai,
Pažįstu tuos balsus – tai Targowica's tonai!”

Adomas Mickevičius

Adam Mickiewicz

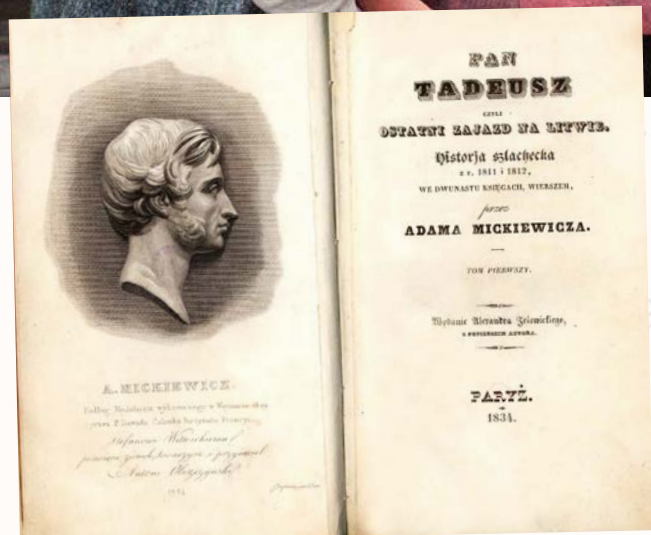
“

Hail, the dawn of May,
Shine forth on our Polish land,
We will celebrate you with a song,
At a dance with some wine.
Hail May! beautiful May!
Blissful paradise of Poles!
The anarchy of our brethren oppressed us,
Sloth dreamt in the hand of the King,
And then flashed the Third of May,
And our Poland came to be again.
Hail May! beautiful May,
Long live the great Koliątaj!

Sveika, Gegužės žvaigždele,
Šviesk mūsų, lenkų, tėvynel,
Tave pagerbsim dainele,
Pakelsime po taurę vyno.
Sveiks puikus, šaunus gegužė!
Iš džiaugsmo šalėlė užia!
Netvarka mūsų brolius slėgė,
O karalius lėto būdo,
Staiga Gegužės trečia sušvito,
Visa Lenkija nubudo.
Sveiks puikus, šaunus gegužė!
Tegyvuoją Koliątajus!

Rajnoldas Suchodolski

Rajnoldas Suchodolskis

First edition of Adam Mickiewicz's Master Thaddeus, 1834, Poland.
Adomas Mickevičius Pono Tado pirmas leidimas, 1834 m., Polona.

CONSTITUTION OF MAY 3

GEGUŽĖS 3-IOSIOS KONSTITUCIJA

SYMBOL OF MEMORY

During the long decades of Poland's partition, the Constitution of the 3rd of May became a symbol of the nation's strength and resilience. The legacy of Stanisław August's reign gave the stateless national community hope for survival. In subsequent uprisings, insurgents invoked the heritage of the former Commonwealth and the need for Poland, Lithuania, and Ruthenia (Ukraine) to all be free.

ATMINTIES SIMBOLIS

Okupacijų laikotarpiu Gegužės 3-iosios Konstitucija, dažnai minima nelegaliai, tapo atgimstančios tautos jėgos ir valios simboliu. Stanislovo valdymo laikų kūrinyse teikė valstybės netekusiai tautos bendrijai vilčių ištverti. Naujuose sukilimuose dėl nepriklausomybės jų dalyviai apeliavo į senosios Abiejų Tautų Respublikos palikimą akcentuodami laisvės Lenkijai, Lietuvai ir Rusiai (Ukrainai) būtinumą.

“Poland under Stanisław August struggled to its feet by its own efforts and, thanks to those efforts, survived as a nation through a whole century of persecution.”
[Władysław Konopczyński]

Stanislovo laikų Lenkija savo jėgomis kėlėsi iš nuosmukio ir to darbo dėka kaip tauta ištvėrė visą persekiojimų amžių.
[Władysław Konopczyński]

If the Lithuanian nation managed to persist, maintaining an awareness of its own identity and tradition of statehood, until it won independence in 1918, this was in part due to members of the Four Year Sejm who acted effectively to protect the autonomy and prerogatives of the Grand Duchy within the Binational Commonwealth.
[Juliusz Bardach]

Jeigu lietuvių tauta išgyveno, išsaugodama savo tapatybės suvokimą ir savo valstybingumo tradicijas, kad 1918 m. atgautų nepriklausomybę, buvo ir dalelė nuopelnų tų, kurie Ketverių metų seime sėkmingai veikė dėl Didžiosios Kunigaikštystės savarankiškumo ir teisių išsaugojimo Abiejų Tautų Respublikoje.
[Juliusz Bardach]

The ratification of the May 3rd Constitution from a painting by Jan Matejko. Although the scene is only a product of the painter's fantasy, it captured the collective imagination of Poles. Constitution of the 3rd of May. Jan Matejko, 1891. The Royal Castle in Warsaw.
Gegužės 3-iosios Konstitucijos priėmimo scena iš Jano Matejkos paveikslu, nors yra tik dailininko fantazijos vaisius, užvaldė visų lenkų vaizduotes, 1791 m. gegužės 3-iosios Konstitucija, Janas Matejka, 1891 m., Varšuvos karališkosios pilies.

A demonstration of 300,000 people, plus an unspecified number of onlookers, gathered in Warsaw on 3 May 1916 to mark the anniversary of the Constitution. The German occupation authorities agreed to the event as part of an effort to enlist Poles on their side during the First World War. This largest-ever commemoration of the adoption of the Governance Act was a national patriotic experience; photographs from 1916, The National Library of Poland.
300 tūkstančių žmonių, į kuriuos žiūrejo neusaukiauojama minia, dalyvavo 1916 m. Varšuvoje vykusioje demonstracijoje Gegužės 3-iosios Konstitucijos priėmimo metinių proga. Vokiečių okupacinė valdžia susitarkė su manifestacija, kad patrauktų lenkus į savo pusę besitęsiamame Pirmajame pasauliniame kare. Tas didžiausias istorijoje, Valdymo įstatymų metinių minėjimas buvo visos tautos patriotinis išgyvenimas; 1916 m. fotografijos, Lenkijos nacionalinė biblioteka.

Pins commemorating the ratification of the May 3rd Constitution. National Museum, Kraków.
Prisegtukai Gegužės 3-iosios Konstitucijos atminimui, Krokuvos nacionalinis muziejus.

The date on the painting refers to the Manifestation of the Unity of the Polish-Lithuanian Commonwealth on 12 August 1861 in Kaunas, then a border town between the Kingdom of Poland (semi-autonomous state under Russian rule) and the Russian Empire. The Russians demolished the Aleksotas bridge over the Nemunas to prevent two groups of demonstrators from meeting: Eternal Union, unknown artist, 1861. The Przykowski Family Museum in Jędrzejów.

Paveiksle nurodyta data pažymi Abiejų Tautų Respublikos vienybės manifestaciją, įvykusią 1861 m. rugpjūčio 12 d. Kaune, kuris tuomet buvo pasienio miestas tarp Lenkijos karalystės ir Rusijos imperijos. Rusai išardė Aleksoto tiltą per Nemuną, kad sutrukdytų dviejų demonstracijos pusių dalyvių susitikimui; Amžinos susivienijimas, nežinomas dailininkas, 1861 m., Pšipkovskių muziejus Jędrzejove.

Medal commemorating the 100th anniversary of the Constitution – the personified Commonwealth is depicted wearing a crown of thorns and treading on thorn branches while holding a shield with the coat of arms of Poland, Lithuania, and Ruthenia, after a design by Juliusz Kossak, 1891, National Museum, Kraków.
Proginis Konstitucijos šimtųjų metinių medalis – Respublikos su eršėčių karūna, emanančios eršėčių šakelėmis, laikandčios Lenkijos, Lietuvos ir Rusijos herbus, personifikacija, pagal Juliušo Kossako projektą, 1891 m., Krokuvos nacionalinis muziejus.

A patriotic badge struck by the Head Delegation of the National Committee of Lviv for the 125th anniversary of the ratification of the May 3rd Constitution, 1916, Polish History Museum/photo. Mariusz Walczak.
Patriotinis ženklas, nukaldintas Vyriausiojo nacionalinio komiteto Lvovo delegacijos užsakymu Gegužės 3-iosios Konstitucijos priėmimo 125-ųjų metinių proga, 1916 m., Lenkijos istorijos muziejus, Mariusz Walczak nuotr.

CONSTITUTION OF MAY 3 GEGUŽĖS 3-IOSIOS KONSTITUCIJA

DEMONSTRATION OF FREEDOM

In 1919, the inaugural *sejm* of the reborn Republic of Poland declared the 3rd of May a public holiday, proudly celebrated throughout the interwar period. After the Second World War, when communists loyal to the Soviet Union took power in Poland, Constitution Day celebrations disappeared from the official calendar. The anniversary of the Governance Act was replaced by International Workers' Day, celebrated on May 1st. The new holiday was promoted by the authorities as "progressive," as opposed to the "reactionary" May 3rd anniversary.

On 13 December 1981, the Communist authorities in Poland declared martial law, brutally interrupting the 16-month existence of the Solidarity trade union, which had become a mass independence movement. Solidarity was outlawed and thousands of its activists were sent to prisons and internment camps.

These events gave the May 3rd anniversary in 1982, the first under the martial law, a special character. Despite prohibitions and intimidation, anti-communist demonstrations took place in many cities and soon turned into open clashes with police and security troops, to the complete surprise of the authorities. Protesters demanded the abolition of martial law and the release of interned union officials and oppositionists. The largest demonstration took place on Warsaw's Castle Square, where the crowd were attacked by several thousand members of the paramilitary riot police, the Motorized Reserves of the Citizens' Militia (ZOMO).

LAISVĖS DEMONSTRACIJA

1919 m. atgimusios Lenkijos Respublikos Seimas paskelbė gegužės 3 dieną valstybine švente, kuri buvo iškilmingai švenčiama visą tarpukario laikotarpį. Po Antrojo pasaulinio karo, kai valdžią Lenkijoje perėmė lojalūs Sovietų Sąjungai komunistai, Gegužės 3-iosios iškilmės dingo iš oficialaus švenčių kalendoriaus. „Valdymo įstatymo“ metines pakeitė Darbo šventė, pažymima gegužės 1 dieną. Naują šventę valdžia propagavo kaip „pažangią“ ir priešino „reakcingoms“ Gegužės 3-iosios Konstitucijos priėmimo metinėms.

Lenkijos komunistinė valdžia 1981 m. gruodžio 13 d. paskelbė karinę padėtį, kuri brutaliai nutraukė pusantrių metų vykusią „Solidarumo“ – profesinės sąjungos, kurios, nepaisant draudimų ir bauginimų, vyko daugelyje miestų, tapo nemaža staigmena valdžiai ir peraugo į susidūrimus su režimo pajėgomis. Protesto dalyviai reikalavo panaikinti karinę padėtį ir išlaisvinti internuotuosius. Didžiausios demonstracijos įvyko Pilies aikštėje Varšuvoje. Demonstrantai puolė keli tūkstančiai specialiųjų milicijos pajėgų pareigūnų.

Ypatingą reikšmę įgavo Gegužės 3-iosios Konstitucijos sukakties minėjimai 1982 m. – pirmieji karinės padėties sąlygomis. Antikomunistinės manifestacijos, kurios, nepaisant draudimų ir bauginimų, vyko daugelyje miestų, tapo nemaža staigmena valdžiai ir peraugo į susidūrimus su režimo pajėgomis. Protesto dalyviai reikalavo panaikinti karinę padėtį ir išlaisvinti internuotuosius. Didžiausios demonstracijos įvyko Pilies aikštėje Varšuvoje. Demonstrantai puolė keli tūkstančiai specialiųjų milicijos pajėgų pareigūnų.

On 3 May 1946, demonstrations broke out across Poland, the largest occurring in Kraków. The security police and the army intervened. Hundreds of people were arrested. Firearms were used against the protesters, and among the casualties were several dead. Communist propaganda described the demonstrators as reactionaries inspired by Targowica, pacification of a demonstration in Poznań, Archives of the Polish Institute of National Remembrance.

1946 m. gegužės 3 d. visoje Lenkijoje įvyko demonstracijos, didžiausios – Krokuvoje. Įsikišo saugumas ir kariuomenė. Šimtai žmonių buvo areštuoti. Nuaidejo šoviai, buvo aukų, taip pat ir mirtinų. Komunistinė propaganda demonstrantus pavadino... Targovicos plauko reakcingais elementais. Nutraukioje Poznańje vykusios demonstracijos numalšinimas. Tautos atminties instituto archyvas.

“Solidarity” trade union poster by Michał Więckowski and Marcin Mroczczak, reminding people about the May 3rd holiday, 1.05.1981, Warsaw, The Karta Centre/photo Edward Grochowicz. Nepriklausomų profesinių sąjungų „Solidarumas“ plakatas (autoriai Michał Więckowski ir Marcin Mroczczak) primena apie Gegužės 3-iosios Konstitucijos priėmimo šventę, 1981.05.01, Varšuva, „Ośrodek Karta“, Edward Grochowicz nuotr.

A “Solidarity” demonstration in Warsaw’s Old Town on the anniversary of the adoption of the May 3rd Constitution – here protesters seek refuge in the gate of the Royal Castle against water cannon and the Motorized Reserves of the Citizen’s Militia (ZOMO), the regime’s paramilitary riot police, 1982, The Karta Centre/photo Tomasz Tomaszewski.

„Solidarumo“ demonstracija Varšuvos senamiestyje Gegužės 3-iosios Konstitucijos priėmimo metinių proga – manifestantai slepiasi nuo vandens patrankos Karališkosios pilies var tuose prieš žygiuojanti specialiosios milicijos būrį, 1982 m., „Ośrodek Karta“, Tomasz Tomaszewski nuotr.

“New power has appeared in Poland – the power of people, who will never surrender Poland to the aristocratic and capitalistic successors of Rzewuski and Szczesny Potocki.

[“Głos Ludu”, 3.05.1946].

Lenkijoje atsirado naujų jėgų, liaudies jėgų, galingų jėgų, kurios neatiduos Lenkijos kilmingųjų ir stambiųjų kapitalistų Ževuskių ir Feliksų Potockių įpėdiniams

[„Głos Ludu”, 1946 m. gegužės 3 d. numeris].

Demonstrators in Warsaw’s Old Town on the anniversary of the adoption of the May 3rd Constitution, The Karta Centre/NZS SGGW collection.

Minia demonstrantų Varšuvos senamiestyje per Gegužės 3-iosios Konstitucijos metines, 1982 m., „Ośrodek Karta“, Varšuvos gyvybės mokslių universiteto Nepriklausomos studentų sąjungos kolekcija.

CONSTITUTION OF MAY 3 GEGUŽĖS 3-IOSIOS KONSTITUCIJA

A POLISH-LITHUANIAN HOLIDAY

After the political transformation of 1989–1990, the 3rd of May is once again celebrated as an official holiday. In independent Lithuania, the holiday has been marked on the calendar as a day of remembrance since 2007. That year, on the eve of the anniversary, the Lithuanian government organised gala celebrations. A decade later, the *sejm* of the Republic of Lithuania hosted a public debate on “The 3rd of May – the importance of Lithuania’s and Poland’s common history for Europe”.

The active participation of historians in the Polish-Lithuanian dialogue allows us to learn more about the multicultural nature and heritage of the Polish-Lithuanian Commonwealth, as well as to better understand the importance of the Governance Act for today’s good neighbourly relations between our countries.

LENKŲ IR LIETUVIŲ ŠVENTĖ

Lenkijoje nuo 1990 m. įvykus santvarkos pokyčiams vėl oficialiai pažymima nacionalinė Gegužės 3-iosios šventė. Nepriklausomos Lietuvos kalendoriuje nuo 2007 m. ši diena įgavo atmintinos dienos statusą. Tais metais sukakties proga Lietuvos valdžia pirmą kartą surengė iškilmingą minėjimą. Po dešimties dienų Lietuvos Respublikos Seime įvyko diskusija „Gegužės 3-ioji – bendros Lietuvos ir Lenkijos istorijos reikšmė Europai”.

Aktyvus istorikų dalyvavimas lenkų ir lietuvių dialoge leidžia tiksliau pažinti daugiakultūrį Abiejų Tautų Respublikos pobūdį ir paveldą, taip pat geriau suvokti „Valdymo įstatymo“ svarbą šiandienei mūsų šalių gerai kaimynystei.

ORGANIZERS / ORGANIZATORIAI

POLISH HISTORY MUSEUM / LENKIJOS ISTORIJOS MUZIEJUS
LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY / LIETUVOS ISTORIJOS
INSTITUTAS

EXHIBITION CONCEPT AND SCRIPT BY /

PARODOS SCENARIJUS IR KONCEPCIJA

WOJCIECH KALWAT, PROF. MICHAŁ KOPCZYŃSKI, RAFAŁ WASZCZUK
DR. ROBERTAS JURGAITIS

EXHIBITION CONCEPT COOPERATION /

BENDRADARBIAVIMAS RENGIAN PARODOS KONCEPCIJA

ROBERT KOSTRO

PROF. ALVYDAS NIKŽENTAITIS

COORDINATION / KOORDINAVIMAS

ALEKSANDRA RODZIEWICZ

JURGITA BINKIENĖ, DR. ROBERTAS JURGAITIS

TRANSLATION BY / VERTIMAI

BLANKA KONOPKA (ENGLISH / ANGLŲ)

ADAM STANKEVIČ, KAZYS USCILA (LIETUVIŲ / LITHUANIAN)

EDITED BY / KALBINIS REDGAVIMAS

ALDONA RADŽVILIENĖ

COOPERATION / BENDRADARBIAI

DR. ANNA KALINOWSKA, AGATA KROK, DAVID MCQUID,
SEBASTIAN PAWLINA, PIOTR SAMEREK, RYTIS PAULASKAS

DESIGN BY / GRAFINIS PARODOS DIZAINAS

JACEK ŚWIDERSKI

PARTNERS / PARTNERIAI

MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS REPUBLIC OF POLAND / LENKIJOS
RESPUBLIKOS UŽSIENIO REIKALŲ MINISTERIJA

MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS OF THE REPUBLIC OF LITHUANIA /
LIETUVOS RESPUBLIKOS UŽSIENIO REIKALŲ MINISTERIJA

DEPARTMENT OF NATIONAL MINORITIES UNDER THE GOVERNMENT OF
THE REPUBLIC OF LITHUANIA / TAUTINIŲ MAŽUMŲ DEPARTAMENTAS
PRIE LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS

“

Speech by Lithuania’s President Valdas Adamkus
in Warsaw on the 10th anniversary of the restora-
tion of diplomatic relations between Lithuania
and Poland (excerpt) / 5.09.2001

I have often heard it said that Lithuania and Poland have their own “geopolitical code”. And we ourselves have often found that the achievements of both nations are the result of mutual support, trust and goodwill, while the downfalls are caused by misunderstandings. Therefore, the brightest moments of our history are when we acted together: whether at Grunwald, building a common state, or adopting the Constitution of the 3rd of May.

Lietuvos Respublikos Prezidento Valdo Adamkaus
kalba Varšuvoje, Lietuvos ir Lenkijos diplomatinį
santykių atkūrimo dešimtmečio proga (ištrauka)
/ 2001 09 05

Ne kartą teko girdėti, kad Lietuvai ir Lenkijai nu-
lemtas ypatingas „geopolitinis kodas“. Ir patys
ne kartą įsitikinome, kad abiejų tautų laimėjimai
kyla iš tarpusavio paramos, pasitikėjimo ir gera-
noriskumo, o nuosmukiai – iš tarpusavio nesuta-
rimų. Todėl ir šviesiausios mūsų praeities akimir-
kos – tai bendros veiklos istorija: Žalgiris, bendra
valstybė, Gegužės Trečiosios Konstitucija.

A boy waving Lithuanian and Polish flags during anniversary celebrations of the May 3rd Constitution,
“Vilnius Courier”/photo Marian Paluszkievicz.
Berniukas mato Lietuvos ir Lenkijos vėliavomis švenčiant Gegužės 3-iosios Konstitucijos
priėmimo metines, 2018 m., „Kurier Wileński”, Marian Paluszkievicz nuotr.